

Namaz Kitabü's Salât Namaz Bölümü Devamı 6

— Polat Akyol · 10 Eylül 2020

NAMAZ

KİTABÜ'S-SALÂT (NAMAZ BÖLÜMÜ)

DEVAMI 6

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ü Teâlâ'nın Adıyla...

Hamd, Allâh'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfîret dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülüğünden O'na sığınırız. O'nun hidâyete erdirdiğini hiç kimse saptıramaz, saptırdığını ise hiç kimse hidâyete erdiremez. Şehâdet ederim ki, Allâh'tan başka ibâdete lâayk hiçbir ilâh yoktur. Ve yine şehâdet ederim ki, Muhammed aleyhisselâm O'nun kulu ve Rasûlü'dür...

Bundan sonra:

Çocukların ve delilerin mescide sokulmaları:

Çocukları ve delileri mescide koymak, mezheblerin ileri sürdükleri tafsilâta göre mekruhtur. Hanefiler dediler ki: Çocuk veya delilerin mescidi pisleyeceklerine galip bir zanla kanaat getirilirse, mescide konulmaları tahrîmen mekruh olur. Aksi takdirde tenzîhen mekruhtur. Malikiler dediler ki: Çocuğun oynamaması veya dur denildiği takdirde durması hâlinde mescide konulması caizdir. Aksi takdirde haram olur. Aynı şekilde mescidi pisletmeleri söz konusuysa, çocuğun ve delinin mescide konulması haram olur.

Şafililer dediler ki: Mümeyyiz olmayan çocuğun ve delilerin mescidi kirletmemelerinden, mescide zarar vermemelerinden, avret yerlerini açmamalarından emîn olunursa mescide konulmaları caiz olur. Mescidi oyun yeri yapmadığı takdirde mümeyyiz çocuğun mescide konulması caizdir. Aksi takdirde haram olur. Hanbeliler dediler ki: İhtiyaç olmaksızın mümeyyiz olmayan çocuğun mescide konulması mekruhtur. Yazı öğrenmek gibi bir ihtiyaçtan ötürü, çocukların ve delilerin mescide girmesi mekruh olmaz.

Meseidde tükürmek ve sümkürmek:

Meseidde tükürmek ve sümkürmek de mekruhtur. Mezheblerin bu hususta ileri sürdükleri detaylı görüşler aşağıya alınmıştır.

Şafililer dediler ki: Mescidde bir çukur kazan, sonra bu çukura tükürüp üstünü toprakla örten kişi günahkâr olmaz. Eğer çukur kazmadan tükürürse günahkâr olur. Bundan sonra tükürüğü toprağın altına gömürse, günâhı devam etmez. Aynı şekilde mescidin sıvasına tüküren kişi de günahkâr olur. Fakat bu

sıvayı kazıyıp tükürüğün izini giderdiği takdirde günâhı devam etmez. Bu sayılan önlemleri almadan tüküren kişi, haram işlemiş olur.

Hanbeliler dediler ki: Mescidde tükürmek haramdır. Mescidin tabanı toprak veya çakıl olur da, tükürdükten sonra tükürüğünü yer altına gömerse günahı devam etmez. Eğer tabanı sıvalıysa, tükürdüğü yeri silmesi vâcib olur. Tükürdüğü yeri hasırla örtmesi yeterli olmaz. Tüküren kişi tükürüğünü görmezse; bu tükürüğü görenin, onu gömerek veya başka bir yolla gidermesi gerekir. Malikiler dediler ki: Mescidin tabanı sıvalı olursa, az miktarda tükürmek mekruh, fazla miktarda tükürmekse haramdır. Mescidin tabanı çakıllarla örtülü olursa tükürmek mekruh olmaz.

Hanefiler dediler ki: Mescide tükürmek tahrîmen mekruhtur. Mescidin tükürük, sümük ve balgamdan temiz tutulması vâcibtir. Bu pis şeyler ister mescidin duvarlarına, ister tabanına, ister hasırların üstüne, ister altına atılsın hüküm değişmez. Yapan kişinin, bu pislği temizlemesi vâcibtir Bu açıdan mescidin tabanının toprak, sıvalı veya şergili olması arasında bir fark söz konusu değildir.

Mescidde yitik aramak:

Mescidde yitik aramak da mekruhtur. Buna ilişkin olarak Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuşlardır:

“Mescidde yitik arayıp soran birini gördüğünüzde ona deyin ki: “Allah onu sana geri vermesin.”

255 Müslim, Mesâcid, 79; İbn Mâce, Mesâcid, 11

Şâfîler dışındaki diğer mezhebler bu hükümde görüş birliği etmişlerdir.

Şafiler dediler ki: Namaz kılanların zihinlerini karıştırmamak veya uyuyanları uyandırmamak kaydıyla mescidde yitik aramak mekruhtur. Aksi takdirde haram olur. Bu hüküm, Mescid-i Haram dışındaki mescidleri ilgilendirir.. Mescid-i Harâm'da yitik aramak, insanların büyük cemaat halinde bulunmasından ötürü mekruh olmaz.

Mescidde şiir okumak;

Mezheblerin ileri sürmüş oldukları tafsilâta göre mescidde şiir okumak da mekruhtur.

Hanefiler dediler ki: Hikmet, vaaz, nasihat, Allah'ın zikri veya takvâli kimselerin sıfatlarını içerdiği takdirde, mescidde şiir okumak güzeldir. Eğer eski eserlere, devirlere ve milletlerin tarihlerine dâir ise mubahtır. Başkalarını hicvetmeye ve küçük düşürmeye ilişkin şiirleri mescidde okumak haramdır. Yanaklara, endamlara, bellerin inceliğine, saçlara ilişkin şiirleri okumak, şehveti uyandırdığı takdirde haramdır. Aksi takdirde mekruh olur.

Hanbeliler dediler ki: Peygamber Efendimizi öven şiirlerle, haram ve mekruh şeyleri içermeyen şiirleri mescidde okumak mubahtır.

Malikiler dediler ki: Allah'a veya Peygambere övgüyü içeren şiirlerle hayra teşvik edici şiirleri mescidde okumak güzeldir. Bunlardan başka şiirleri mescidde okumak caiz değildir.

Şafiler dediler ki: Mescidde hikmet, öğüt ve bunlara benzer şeriata ters düşmeyen, konuları içeren ve

insanların kafasını bulandırmayan şiirler okumak caizdir. Başka nitelikteki şiirleri okumaksa haramdır.

Mescidde dilenmek:

Mezheblerin ileri sürdükleri tafsîlata göre mescidde dilenmek, dilenciye sadaka vermek caiz değildir.

Mescidde ilim öğretmek:

Namaz kılanların zihinlerini karıştırmamak kaydıyla mescidde ilim öğretmek, Kur'an-ı Kerîm okutmak, vaaz vermek ittifakla caizdir. Mescidin damı da mescid hükmündedir. Mescidde mekruh olan davranış, damında da mekruh, mescidde haram olan davranış damında da haram olur. Mescid üzerindeki evlerse, mescid hükmünde değildir.

Hanbeliler dediler ki: Mescidde sadaka dilenmek, dilenciye sadaka vermek mekruhtur. Dilenmeyene ve hatibin kendisi için istediği kimseye sadaka vermek mubahtır.

Şafililer dediler ki: Mescidde dilenmek mekruh, namaz kılanların zihinlerini karıştırmaya sebep olduğu takdirde ise haramdır.

Malikiler dediler ki: Mescidde dilenmek menedilmeli ve dilenciyede bir şey verilmemelidir. İhtiyarî olarak sadaka vermekse caizdir.

Hanefiler: Mescidde dilenmek haram ve dilenciye bir şeyler vermek de mekruhtur, dediler.

Mescidin duvarlarına yazı yazmak:

Mezheblerin ileri sürdükleri tafsîlata göre mescidin duvarlarına yazı yazmak mekruhtur.

Malikiler dediler ki: Namaz kılanın zihnini meşgul edeceğinden, Kur'ân-ı Kerîm ve başka şeylerden de olsa kible duvarlarına yazı yazmak mekruhtur. Diğer taraflara yazı-yazmak mekruh değildir.

Şafililer dediler ki: Mescidin duvarlarına ve tavanına Kur'an-ı Ke-rîm'den âyetler yazmak mekruh, Kur'an-ı Kerîm yazılı yerleri arka tarafa alarak yaslanmak ise haramdır.

Hanbeliler dediler ki: Mescidin duvarlarına ve tavanına yazı yazmak mekruhtur. Bunun masrafını vakıf malından karşılamak haramdır. Vakıf malını harcayarak yazan, bedelini vakfa ödemek zorundadır. Eğer kendi malıyla yapmışsa onunla vakıf cihetine dönmüş sayılmaz.

Hanefiler dediler ki: Mescidin duvarlarına yazı yazılmamalıdır. Bunların yere düşmesi hâlinde, ayakla basılarak hakarete uğramalarından korkulur.

Mescidde abdest almak:

Tükürük ve sümükle kirletümediği takdirde, mescidde abdest almak caizdir. Kirletilmesi halinde Şafî ve Hanbelîlere göre haram olur. Hanefîlerle Mâlikîlere gelince, onların bu husustaki görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefî ve Mâlikîler: Mescidde abdest almanın mutlak olarak mekruh olduğu görüşündedirler.

Namaz vakitleri dışında mescidin kapatılması:

Namaz vakitleri dışında mescidin kapatılması, Hanefîler dışındaki üç mezheb İmamına göre mubahtır. Hanefîlerin buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefîler dediler ki: Eşyalarının kaybolmasından korkulmadığı takdirde, namaz vakitleri dışında mescidi kapatmak mekruhtur:

Bazı mescidlerde namaz kılmanın diğerlerine nisbetle fazîleti:

İslâm Dini, zâtî itibâriyle bir yeri, başka bir yere üstün kılmamıştır. Yalnız bazı şahıslar arasında nasıl ki fazîlet farkı varsa, aynı şekilde yerler arasında da fazîlet farkı vardır, ki bu da bazı manevî özelliklerden kaynaklanır. Bir mescidin diğerinden üstün olması, onda diğerine nisbetle daha fazla dînî ve edebî olayların vukû bulmasından ötürüdür. Meselâ Mekke'deki Mescid-i Haram'ı ele alalım: Burası Kabe merkezidir. Yüce Allah kullarına, özel şekilde hac ibâdetini burada edâ etmelerini emretmiştir. Medîne'deki Mescid-i Nebevî'de ise, vahiy gelmesi gibi büyük bir dînî olay vukûbulmuştur. Dînî önderleri burada, Rasûlullah'tan, İslâm'ın kurallarını öğrenmişlerdir. İşte bu nedenle fıkıhçılar, dînî olaylara sahne olma gibi özelliklere sâhib olmalarından ötürü, bir kısım mescidleri diğerlerine nisbetle daha faziletli saymışlardır. Mezheplerin bu faziletli mescidler hususundaki tafsilatlı görüşleri aşağıya alınmıştır. Yine hatırlatalım ki; fazîlet, bu mescitlerin binasına nisbetle değil, buralarda kılınan namazlara nisbetlidir.

Hanefîler dediler ki: Mescidlerin en faziletlisi Mekke'deki Mescid-i Haram, ondan sonra Medine'deki Mescid-i Nebevî, daha sonra Kudüs'teki Mescid-i Aksa ve Kubâ Mescidi'dir. Bunlardan sonra sırasıyla şunlar gelir: En eski tarihli olan, sonra alanı en geniş olan, sonra da namaz kılana en yakın olandır. Dînî dersleri dinlemek için inşâ edilen mescidde namaz kılmak, en eski tarihli mescidde ve ondan sonra gelen mescidde kılmaktan daha faziletlidir. Mahalle mescidi, büyük cemâatli mescidden daha faziletlidir. Zîrâ bu mescidin de insan üzerinde hakkı vardır. Namazı burada kılarak mamur hale getirmek icâb eder.

Mescidde namaz kılan kişinin bu anılan mescidlerde sırasıyla namaz kılması daha faziletli olur.

Şafîiler dediler ki: Mescidlerin en faziletlisi, Mekke'deki Mescid-i Haram, ondan sonra Mescid-i Nebevî, sonra da Mescid-i Aksâ'dır. Bunlardan sonra da fazilet sırasına, cemaati en çok olan mescidler girerler. Yalnız, cemaati çok olan bu mescidlerin İmamı, kendisine uyulması mekruh bir kimse olmamalıdır. Şayet böyle bir camiin İmamı, kendisine uyulması mekruh bir kimse ise, bundan daha az cemâatli bir mescidde kılmak daha faziletli olur. Aynı şekilde küçük bir mescid İmamının, büyük bir cemaatte namaz kılması halinde; kendi görevli olduğu mescidin kapanmasına sebebiyet verecekse veya kendi mescidinde kıldırımla cemâati huzur bulacaksa, kendi az cemâatli mescidinde kılması daha faziletli olur.

Malikiler dediler ki: Mescidlerin en faziletlisi Medîne-i Münevvere'deki Mescid-i Nebevî'dir. Ondandan sonra Mekke-i Mükerrreme'deki Mescid-i Haram ve Kudüs'teki Mescid-i Aksa gelir. Bunlardan sonraki diğer mescidler, fazilet bakımından eşittirler. Yalnız şunu söyleyelim ki; kişiye yakın olan mescidde namaz kılmak, komşuluk hukuku nedeniyle daha faziletli olur.

Hanbeliler dediler ki: Mescidlerin en faziletlisi Mekke-i Mükerrerme'deki Mescid-i Haram, ondan sonra Medîne-i Münevvere'deki Mescid-i Nebevî, daha sonra Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'dir. Bunlardan sonra gelen mescidlerin tümü fazilet bakımından birbirlerine eşittirler. Yalnız, kişinin hazır bulunması sayesinde cemaatin teşekkül edeceği bir mescidde veya kendisinin hazır bulunmaması ile de cemaatin teşekkül edebileceği, ancak İmamın veya cemaatin kalbinin kırılacağı bir mescidde namaz kılmak daha faziletli olur. Bundan sonra, yapısı tarihî olan mescidler ve cemaati çok olan mescidlerle kişiye en uzak olan mescidler, fazilet sırasına girerler. 256 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 382-390.

Namazı Bozan Şeyler

Bu başlık altında her mezhebe göre, namazı bozan hususları toplu olarak anlatacak ve daha sonra da bu hususlardan üzerinde ittifak edilenlerle, ihtilâf edilenleri genişçe ele almaya çalışacağız. Şâfiîler: Namazı bozan hususları şöylece sıralamışlardır:

1. Geçmiş bölümlerde anlatılan kısımlarıyla, hades halinin vukû bulması. Bu hal guslü de gerektirse, abdesti de gerektirse namazı bozar.
2. Namazda konuşmak. Namazı bozacak konuşmanın miktarına ilişkin detaylar ileride anlatılacaktır.
3. Namazda ağlayıp inlemek.
4. Namaz cinsinden olsun olmasın, fazla miktarda harekette bulunmak. Meselâ; üç defa eli kaldırıp indirmek veya sağa sola götürüp getirmek, fazla miktarda bir hareket sayılır. Bu durumda el, peşpeşe götürülüp getirildiğinde sadece bir hareket sayılır. Araya fasıla konulursa, götürülmesi bir hareket, getirilmesi ayrı bir hareket sayılır. Ayağın götürülüp getirilmesi, araya fasıla konulmasa bile götürülmesi bir hareket, getirilmesi ayrı bir hareket sayılır.
5. Niyette veya namazın sıhhat şartlarından birinde veyahut da niyetin keyfiyetinde şüpheye düşmek. Meselâ; öğle namazına mı niyet ettiği, yoksa ikindi namazına mı niyet ettiği hususunda şüpheye düşerse, namazı bozulur. Tabî bu şüphenin, namazın rükünlerinden birini edâ edecek kadar devam etmesi halinde namaz bozulur. Bir rükün edâ edecek kadar devam etmezse, namaz bozulmaz.
6. Tamamıyla edâ edilmeden namazdan çıkmaya niyet etmek.
7. Namazı kesmek veya namaza devam etmek hususunda tereddüde düşmek.
8. Namazı kesmeyi, âdeten imkânsız olan bir şarta bağlamak. Meselâ içinden, "eğer Ahmed gelirse namazı keserim" diyen kişinin namazı bozulur. Ama iki ziddin bir araya gelmesi gibi, aklen imkânsız olan bir şarta bağlarsa, bunun namaza bir zararı olmaz.
9. Namazın niyetini bir başka namaza çevirmek. Yalnız farz namaz bundan müstesnadır. Farz namaz kılmakta olan bir kişi tek başınaysa, bir cemaatin teşekkül ettiğini görmesi halinde onlarla birlikte kılmak isterse, bu niyetini nafıleye çevirebilir.
10. Namaz esnasında dinden çıkma veya delirme halinin vukû bulması.
11. Örtmeye muktedir olması halinde namazdayken avret mahallinin açılması. Çıplak olarak namaza başlayan kişinin, namazdayken örtüneceği bir elbiseyi bulması.
12. Namaz esnasında bedenine veya elbisesine, ya da gözlerinin içine afvedilmeyen bir necasetin

bulaşması halinde kişi, bu necaseti hemen üzerinden atmazsa namazı bozulur.

13. Rükûdan kalkmayı veya iki secde arasında gürmeyi uzatmak. Rükûdan kalkma hâlinde okunması gerekli zikirlerden fazla olarak bir Fatıha okuyacak kadar uzatılırsa namaz bozulur. İki secde arasındaki oturmaya gelince, burada da okunması istenilen dualardan sonra, son teşehhüd miktarınca oturulması hâlinde namaz bozulur. Yalnız son rek'atte, rükûdan kalkmanın uzatılmasıyla, tesbih namazındaki iki secde arasında oturmanın uzatılması bundan istisna edilmiştir. Bu uzatmaların namaza bir zararı olmaz.

14. İmama uyan kişinin mazeretsiz olarak iki fiilî rükû İmamdan önce veya sonra yapması.

15. Mahallinden önce kasıtlı olarak (yersiz) selâm vermek.

16. İftitah niyetiyle iki kez iftitah tekbiri almak.

17. Sözlü de olsa namazın rükünlerinden birini kasden terk etmek.

18. Mest üzerine yapılan mesh müddetinin namazdayken sona ermesi. Veyahut da mestin ya da sargının ayağı örten kısımlarından bir miktarının çözülüp ayağın görünmesi.

19. Kâfırlık veya başka bir sebepten ötürü, uyulması caiz olmayan kimselere uyararak namaz kılınması hâlinde namaz bâtil olur.

20. Kasıtlı olarak fiilî bir rükûu tekrarlamak.

21. Yenilecek bir şey olmasa bile, oruç bozucu bir şeyin namazdayken kişinin karnına gitmesi.

22. Göğsün kıbleden sapıtılması.

23. Fiilî rükünlerden birini kasıtlı olarak diğerinden önce yapmak.

Mâlikiler: namazı bozan şeyleri şu şekilde sıralamışlardır:

1. Namazın rükünlerinden birini kasıtlı olarak terketmek.

2. Namazın rükünlerinden birini sehven terk etmek. Bu rükûu terk ettiğini hatırlamayıp da namazı tamamladığına inanarak selâm verdiği takdirde, aradan örfe göre uzun bir zaman geçerse kişinin namazı bozulur. Namazı tam olarak kıldığına inanıp, selâm verdikten sonra aradan az bir zaman geçince hatırlayacak olursa, bu durumda noksan kıldığı rek'ati lağveder. Yerine bir başka rek'ati kılarak eksikliği tamamlarsa namazı sahih olur. Eğer namazı tam olarak kıldığına inanarak değil de, yanlışlıkla selâm verirse veya hiç selâm vermezse; terk edilen rükün son rek'atte ise onu yerine getirerek namazını tamamlar. Fakat terk edilen rükün son rek'atten başka rek'atlerde ise ve son rek'atin rükûuna da varmamışsa, eksik kalan rek'ati tamamlar. Son rek'atin rükûuna varmışsa eksik kalan rek'ati lağveder, terk edilen rükûu de yerine getirmez. (Rükûun yerine getirilmesi, başın rükûdan mutmain ve itidalli olarak kaldırılmasıyla olur. Yalnız rükûun terkinde böyle değildir. Son rek'atin rükûuna gitmek, başı sadece eğmekle yerini bulur.)

3. Niyeti terk etmek veya lağvetmek.

4. Rükû veya secde gibi fiilî bir rükûu kasıtlı olarak fazlaca yapmak.

5. Birinci ve üçüncü rek'atlerde oturarak fazladan teşehhüde bulunmak.

6. Kasden veya unutarak kahkahayla gülmek.

7. Kasıtlı olarak yeyip içmek.

8. Namazı düzeltmekten başka bir gaye ile kasıtlı olarak konuşmak. Namazı düzeltmek kasdıyla az miktarda konuşulursa namaz bâtil olmaz. Fazla miktarda konuşulursa namaz bâtil olur.

9. Kasıtlı olarak ses çıkarmak.

10. Kasden ağızla üfürmek.
 11. Kasden az da olsa kusmak.
 12. Namazın tamamlanmasından şüpheli olarak selâm vermek.
 13. Abdest bozucu bir durumun namazdayken meydana gelmesi veya abdestin bozulduğunun hatırlanması.
 14. Muğallaza avretin tamamının veya bir kısmının açılması.
 15. Namaz kılanın üzerine necaset düşmesi veya düştüğünün namaz esnasında bilinmesi.
 16. Namaz kılan kişinin İmamdan başkasının hatasını düzeltmek için "sübhanallah" demesi.
 17. Namaz cinsinden olmayan bir filin fazla miktarda işlenmesi.
 18. Namazın farzını tamamlamaya engel bir durumun meydana gelmesi. Meselâ, namazdaki itmi'nânî engelleyen idrar sıkıştırması buna örnek olarak gösterilebilir.
 19. Öğle ve ikindi gibi, vakitleri müşterek namazlardan ikincisini kılmakta olan kişinin, öğleyi kılmadığını hatırlaması halinde namazı bozular. Bazıları da bozulmayacağını ileri sürmüşlerdir. Bu görüşte olanlar az miktarda kazaya kalan namazlarla ilgili tafsilâtın burada da geçerli olduğunu söylemişlerdir.
 20. Namaz kılan kişi misafir de olsa, kesin olarak yanlışlıkla dört veya üç rek'atlı namazlara dört rek'at daha eklerse; veya iki rek'atlı namazlarla vitir namazına iki rek'at daha eklerse namazı bâtil olur. Rek at sayısı belirli olan nafilere, meselâ bayram namazına bir misli daha ekleyenlerin namazları da bozular.
 21. İmamla birlikte bir rek'at olsun namaz kılmamış kişi, İmamın sehiv secdesi yapması hâlinde kendisinin bu secdeyi yapmayarak ayağa kalkması ve üzerinde kalan namazı tamamlaması gerekirken, İmamla birlikte sehiv secdesi yapması namazı bozar. Bu secde, selâmdan önce de olsa sonra da olsa namazı bozar. İmamla birlikte bir rek'at kılmış olan kişi, İmamın sehiv secdesi yapması hâlinde, eğer bu secde selâmdan önce yapılıyorsa İmama uyararak sehiv secdesi yapar. Ondan sonra da kalkıp eksik kalan namazını ikmâl eder. Bu secde, selâmdan sonra yapılıyorsa, bu durumda sehiv secdesini İmamla birlikte yapmayıp erteler; üzerinde kalan namazı tamamladıktan sonra sehiv secdesini yapar. Eğer eksik kalan kısmı ikmâl etmeden sehiv secdesini yaparsa namazı bâtil olur.
 22. Hafif bir sünneti, meselâ bir tekbiri veya tesmii terketmekten veya Kunut gibi bir müstehabı okumamaktan ötürü selâmdan önce sehiv secdesi yapmak da namazı bozar.
 23. Unutarak namazın sünnetlerinden üç tanesini terketmek ve bunlar için sehiv secdesini yapmayarak selâm verdikten ve örfe göre aradan uzun bir zaman geçtikten sonra namaz kılmak bâtil olur.
- Hanbelîler: namazı bozan şeyleri şu şekilde sıralamışlardır:
1. Namazın cinsinden olmayan ve zaruretsiz olarak yapılan fazla miktardaki hareket,
 2. Afvedilmeyen necasetin namaz kılanı bulaşıp da derhal giderilmemesi.
 3. Kibleye sırt çevirmek.
 4. Abdest bozucu bir durumun meydana gelmesi.
 5. Rüzgâr ve benzeri sebeplerle elde olmayarak değil de, kasıtlı olarak avret yerinin açılması ve derhal kapatılmaması.
 6. Özürsüz olarak bir şeye kuvvetlice yaslanması ve yaslanılan bu dayanağın da çekilmesi halinde namaz kılanın düşmesi.
 7. Kiraata başladıktan sonra birinci teşehhüde dönmek. Tabii eğer bilinip hatırlanırsa namaz bozular.

8. Fiilî bir rükûnü, örneğin rükûu kasıtlı olarak fazla yapmak.
 9. Bazı rükûnleri kasıtlı olarak diğerlerinden önceye almak.
 10. Namazı tamamlamadan önce kasıtlı olarak selâm vermek.
 11. Düzgün okumaya muktedir olmasına rağmen, mânâyı değiştirecek şekilde hatalı kıraatte bulunmak. Örneğin Fâtîha'daki "en'amte" kelimesinin sonundaki "te" yi, "tü" şeklinde okumak. Böyle yapmakla namaz bozulur.
 12. Namazı kesmeye niyet ederek ilk niyeti feshetmek.
 13. Niyeti feshedip etmemekte tereddüt etmek.
 14. Bilfiil feshetmemekle birlikte, niyeti feshetmeye azmetmek.
 15. Namaz amellerinden birini şüpheyle yapmakla, namazın niyetinde şüpheye düşmek. Meselâ rükû veya secdeye giderken şüpheyle gitmek gibi.
 16. İftitah tekbirinde şüpheye düşmek.
 17. Dünya lezzetleri için duada bulunmak. Sözelimi Allah'tan, kendisine güzel bir câriye nasib etmesini dilemesi gibi.
 18. Allah'tan ve Rasûlullah'tan başkasına, hitap zamiri olan "kâf" ile hitabta bulunmak.
 19. Az veya çok kahkahayla gülmek.
 20. Az veya çok konuşmak.
 21. İmamdan önce hareket etmek.
 22. İmamın namazının bozulması. Bu durumda ona uyanların namazı da bozulur. Ancak İmam, unutarak abdestsiz namaz kıldırırsa, kimse de farkına varmazsa namaz bozulmaz.
 23. İmama uyan kişinin İmamdan önce kasden selâm vermesi.
 24. İmama uyan kişinin İmamdan önce sehven selâm vermesi ve selâmını da bundan sonra iade etmemesi.
 25. Yemek ve içmek. Yalnız, unutan veya câhil bir kimsenin az miktarda yeyip içmesinin namaza bir zararı olmaz. Eğer kasıtlı da olsa nafîle namazlarda az miktarda bir şey içmek de namazı bozamaz.
 26. Ağızda çözülen şeker ve benzeri şeyleri yutmak. Ancak unutarak veya bilmeyerek az miktarda yutmuşsa namazı bozulmaz.
 27. Gereksiz yere boğazı temizlemek.
 28. Üflerken, üflemekten dolayı iki harf telâffuz edilirse namaz bozulur.
 29. Allah korkusundan başka bir sebeple ağlanması halinde iki harf kadar bir ses telâffuzu vukûbulursa namaz bozulur. Ama baskın gelen ağlamaktan ötürü namaz bozulmaz. Aynı şekilde öksürük ve aksırıp esneme kişiye baskın gelir de iki harf kadar bir ses telâffuzu vukûbulursa namaz bozulmaz.
 30. Oturarak veya ayakta uyuyan kişinin az miktardaki konuşması namazı bâtlı etmez. Ama oturup veya ayakta durma dışındaki bir halde uyuyan kişinin konuşması namazı bâtlı eder.
- Hanefiler: namazı bozan şeyleri şu şekilde sıralamışlardır:
1. Tafsilâtı daha önce geçen açık, yani harfleri düzgün ve işitilen bir konuşma namazı bozar. Bu konuşma ister kasıtlı olsun, ister yanılarak, ister dalgınlık ve bilgisizlik sonucu olsun, aynı hükme tâbidir.
 2. Rasgele konuşmalara benzer şekilde dualarda bulunmak. Sözelimi; "Allah'ım, bana bir elbise giydir" veya "Allah'ım, falan kadını bana kısmet et" veyahut da, "Allah'ım, borcumu ödemekliğimi bana nasib

eyle" gibi dualarda bulunmak namazı bâtl eder.

3. Başkasına tahiyatta bulunmak kasdıyla, "aleyküm" dememekle beraber "es-selâmü" demekle namaz bozular. Bunu unutarak yapma halinde de hüküm aynıdır.

4. Verilen selâmı unutarak da olsa dille almak. Çünkü bu da ibadet dışındaki konuşmalar türündendir. Toka yaparak selâm almak da namazı bozar.

5. Fazla miktarda hareket etmek.

6. Göğsü kıbleden saptırmak.

7. Dışarıdan ağza az da olsa bir şey alarak yemek veya içmek, namazı bozar.

8. Nohut miktarı kadar az da olsa, diş aralarında kalmış yemek kalıntısını yemek de namazı bozar. 9.

Özürsüz yere boğazı temizlemek. Bunda harf telâffuzu vukû bulunduğu için namaz bozular.

10. Toprağı üflemek veya sıkıntıyı gidermek için "öf" demek. Aynı şekilde "ah" diye inlemek de namazı bozar. Hasret belirtmek için "ooh" demek de namazı bâtl eder.

11. Vücuttaki bir ağrıdan, mal veya sevgiliyi kaybetmekten ötürü yüksek sesle ağlamak namazı bozar.

12. Aksıran kimseye "Yerhamükallah" demek.

13. Allah'ın dengi var mıdır? diyen kimseye "Lâ ilahe illallah" demek.

14. Kötü haber verilmesi dolayısıyla "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn" demek namazı bâtl eder. 15. Vakit genişse ve namaz kılan da tertib sahibiyse, bir kazanın zimmetinde kaldığını hatırlamakla namazı bozular. Yani kılmakta olduğu farz namazdan sonra beş vakit kılmazsa namazı bâtl olur. Kazaların kılınması bahsinde de anlatılacağı gibi tertib ehli olmayan kimselerin bu durumda namaz kılmaları caizdir.

16. Sevindirici bir haber alması hâlinde namaz kılan kişinin "Elhamdülillah" demesi

17. Beğenilen bir şeyi görmesi hâlinde "Sübhânallah" veya "Lâ ilahe illallah" demesi.

18. Cevâb kasdıyla Kur'ân-ı Kerîm'den âyetler okuması. Meselâ;

a. Kitab isteyen bir kimseye 257 "Ey Yahya, Kitab'ı kuvvetle sarıl. Daha çocuk iken ona hikmet verdik." Meryem: 19/12. âyetini okuması.

b. Getirdiği bir şeyi soran kimseye de 258 "Oradan uzaklaştıkları vakit Musa delikanlısına; azığınızı çıkar, bu yolculuğumuzdan andolsun ki yorgun düştük, dedi." Kehf: 18/62. âyetini okuması.

c. Bir şeyi almak için izin isteyen birine 259 "Oruç gecesini kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı. Onlar sizin için, siz de onlar için bir elbisesiniz. Sizin nefislerinize hıyanet eder olduğunuzu Allah bildi de tevbenizi kabul edip, sizi bağışladı. Artık onlara yaklaşın ve Allah'ın hakkınızda yazdığını isteyin. Sizin için şafağın beyaz ipliği, siyah ipliğinden seçilinceye kadar yeyin, için sonra geceye kadar orucu tamamlayın. Mescidlerde i'tikafta bulunduğunuz zaman, kadınlarınıza yaklaşmayın. Bu Allah'ın hudududur. Sakın onlara yaklaşmayın. İşte Allah ayetlerini insanlara, korunsunlar diye böyle açıklar." Bakara: 2/187.

âyetini okuması. Bu âyetlerle ve bunlara benzer diğer âyetleri okumakla cevâb kastedilmez de sadece haber verme kastedilirse namaz bozulmaz.

19. Teyemmümle namaz kılan kişinin son ka'dede teşehhüd miktarı oturmadan önce suyu görmesi ve kullanmaya muktedir olması halinde namazı bozular.

20. Kendisi abdestli olup da, teyemmümlü bir İmamın peşinde farz kılan kimsenin bu durumda farzı bâtlı olup nafıleye dönüşür.
21. Son ka'dede teşehhüd miktarı oturmadan önce mesh müddetinin tamamlanması. Aynı şekilde az bir amelle de mestlerin çıkarılması namazı bozar.
22. Ümmî bir kimse okumuş birine tâbi değilse Kur'ân öğrenmesi. Bu öğrenmesi ister birinin Kur'ân okuyup kendisinin dinlemesi, isterse bizzat kendisinin hatırlamasıyla olsun, son ka'dede teşehhüd miktarı oturmadan önce namaz bozulur. Son ka'dede teşehhüd miktarı oturduktan sonra başkasının okuyup kendisinin dinlemesiyle öğrenmesi namazını bozmaz.
23. İmâ ile namaz kılmakta olan kimse, secde ve rükû yapma gücünü bulur da namazının geri kalan kısmını böylece kılsa, bunu zayıf olarak kılmış olduğu kısmın üzerine ekleyerek tamamlaması caiz olmaz.
24. Özürlü veya ümmî olup İmamlığa ehliyet olmayan bir kimseye İmamın istihlaf etmesi.
25. Sabah namazını kılariken güneşin doğması. Güneş kursunu görmek mümkün olmadığı takdirde ışınlarını görmek de namazın bozulması için geçerli bir sebeptir.
26. Bayram namazlarından birini kılmakta olan kişinin, güneşin tam tepe noktasına gelmesi halinde namazı bozulur.
27. Cuma namazını kılmakta olan kişinin, ikinci vaktinin girmesi dolayısıyla sıhhat şartlarından birini, yani vakti kaçırdığından dolayı namazı bozulur.
28. İyileşen yaranın üzerinden sargının düşmesi.
29. Özürlü kimsede, özür sebebi dışında abdest bozucu bir durumun vuku bulması. Veya özür sebebinin tam bir namaz vakti boyunca görülmesi de namazı bozar.
30. Kasıtlı olarak abdest bozmak. Ama ileride anlatılacak şartların tahakkuk etmesi halinde, hades halinin önceden vukubulmuş olması namazı bozmaz. Yani son ka'dede teşehhüd miktarı bir süre geçtikten sonra hades halinin vuku bulması namazı bâtlı etmez.
31. Namazdayken bayılma veya aklını yitirme.
32. Bir kimseye bakarak namazdayken cünüb olmak.
33. Namazda, mak'adını sağlama alarak uyuyan bir kişinin, ihtilâm olmakla namazı bâtlı olur.
34. Namazdayken kadınlarla aynı hizaya gelen kişinin namazı da bozulur. Bu husus, bundan sonraki namazda kadınların hiza tutmaları bahsinde de izah edilecektir.
35. Kendisinde hades halî vuku bulmuş kimsenin avretinin görünmesi. Taharet için mecbur da kalsa, avret yerinin görülmesi halinde namazı bozulur. Örneğin kadının abdest için kolunu sıvaması zamanında namazı bâtlı olur. Kendisinde hades hâli vukû bulan bir kimsenin abdest almaya giderken veya dönerken kıraatta bulunması... Uyanık olması hâlinde hades hâli vukûbulduktan sonra özürsüz olarak bir rükûn edâ edecek kadar beklemesi. Ama izdihamdan ötürü veya burun kanını durdurmak nedeniyle beklerse namaz bozulmaz. Yakın bir suyu bırakıp da, abdest için uzaktaki bir suya gidilirse ve arada iki saftan fazla bir mesafe varsa namaz bozulur.
36. Namaz kılan kişi, kendisinde namaza zıt bir hades halinin vuku bulduğunu zannederek özürsüz yere mescidden çıkarsa namazı bozulur. Mescidden çıkmadığı takdirde namazı bozulmaz. Abdestsiz olduğunu veya mesh müddetinin sona erdiğini, ya da üzerinde bir kaza namazının kaldığını veya

kendisine bir necasetin bulaştığını zannederek mescidden çıkmakla birlikte namazdaki yerinden ayrılan kişinin namazı bozulur.

37. İmama uyan kişinin, İmamdan başka birine, kıraatta takıldığı yeri açması. Zîrâ burada zarûretsiz öğretme söz konusudur. Ama İmam için açmasına gelince, İmam farz olan kıraati yapmış olsa bile caizdir.

38. Namazda başkasının takıntısını açmak veya başkasının emrine uymak da namazı bozar.

39. Kendi kılmakta olduğu namazından başka bir namaza intikâl etmek niyetiyle tekbir almak. Meselâ tek başına namaz kılmakta olan bir kişiye, İmama uyması için seslenildiğinde veya bunun tersi olarak İmama uyararak namaz kılan bir kişinin tek başına namaz kılmaması için kendisine seslenildiğinde, namazını değiştirmek amacıyla tekbir alması namazı bozar. Veyahut da kılmakta olduğu bir farzdan başka bir farza intikâl etmek veya bir farzdan nafil bir namaza, ya da nafilenden farza intikâl etmek niyetiyle tekbir alırsa namazı bozulur. Tabîî namaz, bütün bunlar son ka'dede teşehhüd miktarı oturmadan önce vukubulursa bozulur. Aksi takdirde muhtar olan görüşe göre bozulmaz.

40. Tekbir alırken "Allahü" lâfzının hemzesini uzatmak.

41. Ezberinde olmayan bir yeri Mushaf'a bakarak veya başkasının okumasını tekrarlayarak okumak.

42. Avret mahalli açık veya üzerinde namaza engel necasetlerden biri bulunarak bir rükün edâ etmek veya böyle bir durumda bir rükün edâ edecek kadar zamanın geçmesi de namazı bozar.

43. İmama ortak olmayarak İmamdan önce bir rükün edâ etmek.

44. İmama sonradan kavuşup namaz kılan kişi, İmamın selâm vermesinden sonra veya teşehhüd miktarı oturup da, İmamın selâm vermesinden önce ayağa kalkarak üzerinde kalan noksanlığı tamamlamaya başlar da, secdeye vardıktan sonra İmamın, üzerinde sehiv secdesi olduğunu hatırlayarak secdeye varması halinde, bu kişinin de İmama tâbi olarak sehiv secdesini yapması namazını bozar.

45. Namazın aslî secdesinden sonra veya son ka'dede tilâvet secdesini hatırlayıp da secde edikten sonra oturmayı iade etmemek.

46. Uyuyarak edâ ettiği rüknü iade etmemek.

47. İmama sonradan uyan kişinin İmamının, kasıtlı olmasa bile kahkahayla gülmesi.

48. Dört rek'atli namazı iki rek'atli sanarak birinci teşehhüdden sonra selâm vermek. Meselâ öğle namazının dört rek'atlik farzını kılmakta olan kişi, cuma namazını kıldığını sanarak birinci teşehhüdden sonra selam verirse namazı bozulur.

49. İmama uyan kişinin ayaklarının, İmamınkinden ilende olması namazını bozar. Aynı hizada olursa bozulmaz. 260 Abdurrahman Cezîrî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 391-399.

Namazda Kadınların Hiza Tutması

İmama uyduğu halde bir erkeğin yan tarafında veya önünde namaz kılan bir kadının namazının bâtil olmayacağı, aynı şekilde kendisiyle aynı hizada namaz kılan erkeklerin de namazlarının bozulmayacağı hususunda Hânefililer dışındaki mezhepler görüş birliği etmişlerdir. Hânefililerin buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hânefililer dediler ki: Bir erkeğin yan tarafında veya önünde İmama uyararak namaz kılmakta olan bir kadının namazı, şu şartların gerçekleşmesiyle bozulur:

1. Kadının şehvetli olması. Eğer küçük ve şehvetsiz ise, bunun namazda erkeklerle aynı hizada bulunmasının bir sakıncası olmaz.
2. Kadının bacak ve topuğunun, namaz kılan erkeklerle aynı hizada bulunması. Bacak ve topuklarıyla onlardan geride bulunursa namazı sahih olur.
3. Kadının bir rükünü edâ edecek veya bir rükün süresi kadar erkeklerle beraber aynı hizada olması. İftitah tekbiri alırken erkeklerle aynı hizada olup sonradan geriye çekilmesi, namazı bozmaz. Zira iftitah tekbiri namazın bir rükünü olmadığı gibi, süresi de bir rükün süresi kadar değildir.
4. Bu durum, cenaze namazında söz konusu değildir. Cenaze namazında kadının erkeklerle aynı hizada bulunması namazı bozmaz. Aynı şekilde rükûsuz ve secdesiz diğer namazlar da bu hükme tabidir.
5. Kadının İmama uyması veya kendisiyle birlikte aynı İmama uyan erkeklerle bir hizada bulunması, namazı bozar. Fakat kendisi bir İmamın arkasında, hizasında bulunduğu erkek de başka bir İmamın arkasında olursa bunun bir sakıncası olmaz.
6. Hizasında bulunduğu erkekle kendisi arasında bir zira'lık veya dokuz ayaklık bir mesafe bulunmaması.
7. Erkeğin kadına, "geri dur" diye işaret etmemesi. Bu işareti yapar da kadın durmazsa namaz bozulmaz.
8. Erkeğin kadına İmam olmaya niyet etmesi gerekir. İmam olmaya niyet etmemesi halinde namaz sahîh olmaz. İmamlığa niyet ettikten sonra kadının kendisiyle aynı hizada bulunmasının namaza bir zararı olmaz.
9. Namaz kıldıkları yerin aynı olması halinde bir hizada bulunurlarsa, namazları bozulur. Fakat kadın yüksek bir yerde namaz kılarca sahîh olur. Çünkü bu durumda erkek ile kadın aynı hizaya gelmiş olmazlar. 261 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 399-400.

Namazı Bozan Şeylerin İzahı

a) Namazla İlgisi Olmayan Bir Şey Konuşmak:

Namazla ilgisi olmayan bir konuşmayı kasıtlı olarak sarfetme halin de mezheplerin ittifakıyla namaz bozulur. Bu hususta Rasûlullah (s.a.s. şöyle buyurmuşlardır:

"Şüphesiz bu namazda insanların sözlerini konuşmak uygun olmaz. Namaz ancak; tesbih, tekbir ve Kur'an okumaktan ibarettir." 262 Nesâî, Sehv, 20; Ahmed bin Hanbel, Müsned, c. 5, s. 447.

Namazı bozacak konuşmanın sınırı, bazı hece harflerini kapsamasıdır. Ki bu durumda en azından iki harfin telâffuz edilmiş olması, namazın bozulmasına sebep olur. Bu harfler anlaşılmasa veya bunlardan biri anlaşılmasa namaz yine bozulur. Meselâ "ı" diyerek esreli bir "ayın" telâffuz eden kişi, aslında bir harf telâffuz etmiş olur. Yalnız bunun lügatte bir mânâsı vardır, ki o da "muhafaza et" demektir. Anlamı olmayan bir tek harfi telâffuz etmeye gelince; meselâ "c" demek, namazı bozmaz. Anlamsız olan mühmel

bir harfi telâffuz etmek gibi, anlamlı bir veya daha fazla harfi kapsamayan sesleri çıkarmak da namazı bozmaz. Bu hükümde Mâlikîler dışında diğer mezhebler ittifak etmişlerdir. Mâlikîlerin buna ilişkin görüşleri ise aşağıya alınmıştır.

Malikiler dediler ki: Namazı bozan konuşmanın sınırı, anlaşılır bir veya daha fazla kelimenin telâffuzundan ibarettir. Bazısı anlaşılmasa bile mutlak surette ses çıkarmanın namazı bozacağını ileri sürmüşlerdir. 263 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 400.

b) Namazla İlgisi Olmayan Bir Sözü Unutarak Veya Bilmeyerek Söylemek:

Namazla ilgisi olmayan bir sözü unutarak konuşmak, Hanefî ve Hanbelîlere göre namazı bozar. Şâfîîlerle Mâlikîler buna muhalefet etmişlerdir.

Şafîîler dediler ki: Namazda unutarak konuşan kişinin namazı bozulmaz. Bu konuşma, az olmak şartıyla selâmdan önce de olsa, sonra da olsa namazı bozmaz. Az konuşmanın sınırı örfе göre, altı veya daha az sayıdaki kelimedir.

Malikiler dediler ki: Az olduktan sonra unutarak yapılan konuşma, namazı bozmaz. Az veya çok konuşmanın sınırı, örfün tesbitiyle belirlenir. Yine namazdaki konuşmanın selâmdan önce veya sonra olması arasında bir fark yoktur. Bir kişi, namazı bozacağını bilmeyerek namazla ilgisiz bir konuşmayı yaparsa, üç mezheb İmamının ittifakına göre namazı bozulur. Bu kişinin âlimsiz olan İslâm ülkelerinden uzaktaki bir yerde yaşaması veya âlimi olan İslâm ülkelerine ulaşması mümkün olmayan bir yerde bulunmasıyla, İslâm ülkelerine ulaşması mümkün olan yerlerde bulunması arasında bir fark söz konusu değildir. Her halükârda namazı bozulur. Şâfîîler bazı detaylar ileri sürerek bu görüşe muhalefet etmişlerdir.

Şafîîler dediler ki: Câhil kimsenin az miktardaki konuşması namazını bozmaz. Yalnız bu kişinin İslâm'a yeni girmiş olması veya din âlimlerinden uzak bir yerde yetişmiş olması, korku veya parasızlıktan, yahut da geçindirmekle yükümlü olduğu kimseleri zayıf etmek endişesiyle kendini âlimlere ulaştıramamış olması şarttır. Aksi takdirde namazı bozulur. Bilgisizlik mazeret değildir. Bir başkası tarafından konuşmaya zorlanan kişinin namazı da ittifakla bozulur. Namazda abdesti bozmayacak kadar hafif şekilde uyuyan kişi, bu durumda konuşursa, üç mezheb İmamının ittifakıyla namazı bozulur. Hanbelîler buna muhalefet ederek aykırı görüş beyânında bulunmuşlardır.

Hanbelîler dediler ki: Bir kimse namazda uyurken konuşursa namazı bâtil olmaz. Bu durumdaki bir kişinin namazının bozulacağı kuvvetli delillerle desteklenmektedir. Zirâ namazda uyuyup namazla ilgisi olmayan sözler sarfeden kişi, Rabbinden tam olarak gafil kalmıştır; ki böyle bir kimsenin namazının da hiçbir kıymeti kalmaz. 264 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 401.

c) Namazı Düzeltmek İçin Kasden Konuşmak:

İmam namaz kıldırırken, namazla ilgili bir şeyi unutur da ona uyanlardan biri, “sen şunu yapmayı

unuttun” derse namazı, üç mezheb imamının ittifakıyla bozulur. Mâlikîler bu hükme muhalefet ederek aykırı görüş beyânında bulunmuşlardır.

Malikiler dediler ki: Namazı düzeltmek kasdıyla, ister selâmdan önce, isterse selâmdan sonra, İmamın veya İmama uyan kişinin veyahut da her ikisinin konuşmaları namazı bozmadır. İmama uyan kişinin düzeltmek maksadıyla konuşması, iki şartla namazı bozmadır:

1. Bu konuşmanın örfe göre, kişiyi namazdan çıkartacak kadar çok olmaması gerekir. Ve bu konuşmayı yapmak için de ihtiyaç olması şarttır.
2. İmamın, “sübhânallah” demekteki maksadı anlamaması. İmama uyan kişinin çok konuşması veya İmamın da “sübhânallah” dendiğinde maksadı anlamaması namazı bozar. Meselâ dört rek'atli namazın iki rek'atindce selâm veren, veyahut da dört rek'ati kıldırıktan sonra beşinci rek'ate kalkan İmama “sübhânallah” dendiğinde İmam, bunun maksadını arılamazsa İmama uyan kişi bu durumda kendisine, “sen iki rek'atte selâm verdin” veya “beşinci rek'atte kalktın” demesi caiz olur. Bu anlattıklarımız, İmama uyan kişiyle ilgiliydi. İmama gelince; onun, namazı düzeltmek amacıyla konuşması halinde namazı üç şartla bozulmaz: Birinci ve ikinci şartlar, İmama uyan kişiyle ilgili şartların aynıdır. Üçüncü şarta gelince o da İmamın, kıldığı namaz hususunda kendi kalbinde şüphenin meydana gelmemesidir. Kendisine uyanlardan birisinin namazı düzeltmek kasdıyla konuşmasından şüpheye düşer, kendisi de buna hak verirse şüpheli hususu bertaraf etmesi ve namazı da kendi kesin kanâatine göre tamamlaması, kimseden de bir şey sormaması gerekir. Bu durumda cemaatten birine bir şey soracak olursa namazı bozulur. Selâm lafzı, namazı bozmadır. Meselâ öğle namazının farzının iki rek'atini kıldıktan sonra unutarak selâm veren kişinin namazı bu selâmından ötürü bozulmaz. 265 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 401-402.

d) Âmâ'yı Tehlikeden Kurtarmak İçin Konuşmak Ve Yanılarak Konuşmak:

Namaz kılan bir kişinin, tehlikeli duruma düşecek olan âmâyı kurtarmak için konuşması hâlinde namazı ittifakla bozulur. Bu durumdaki bir kişi, namazı kesip öylece konuşmalıdır. Yanılarak konuşana gelince bu; dili Kur'an'daki kelimelerden başka bir kelimeye kayarak telâffuz eden kişidir. Bu durumdaki bir kişinin namazı, Hanefiler dışındaki diğer mezheplerin ittifakıyla bozulmaz.

Hanefiler: Yanılarak dili Kur'an-ı Kerîm'in kelimelerinden başka bir kelimeye kayıp telâffuz eden kişinin namazı bozulur demişlerdir. 266

e) Boğazı Temizlemek:

Boğazı temizlemek kasdıyla, yapmacık olarak öksürme hâlinde iki veya daha fazla harf telâffuz edilirse bakılır: Eğer bu, sesi güzelleştirip harflerin mahreçlerinin düzgün olması ve okumanın mükemmelleşmesi veya İmamın okumasını düzeltmek gibi bir ihtiyaçtan ötürü ise, namaz bozulmaz. Aynı şekilde, bunun bir refleksten ötürü olması da Hanefî ve Hanbelîlere göre namazı bozmadır. Mâlikîlerle Şâfiîler bu hususta daha toleranslı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Malikiler dediler ki: Boğazı temizlemek, bazı harflerin telâffuzunu kapsamadıktan sonra, bir ihtiyaçtan

ötürü olsun veya olmasın namazı bozmaz. Yeter ki bu çok olmasın ve namazı da oyuncak hâline getirmesin. Aksi takdirde namaz bâtlı olur.

Şafililer dediler ki: Geri yutulması mümkün olmadığı takdirde boğazı temizlemek için yapmacık öksürmenin azı afvedilir. Ancak bu, kişide sürekli olarak bulunan bir hastalık olup namaz kılabilecek kadar bir süre kesilmezse, bunun çoğu da namaza zarar vermez. Aynı şekilde Fâtîha'yı okumak gibi, namazın sözlü rükünlerinden birini telâffuz etmek mümkün olmazsa, bunu sağlamak için fazla miktarda öksürerek boğazı temizlemenin namaza bir zararı olmaz. Ama sünnet olan bir şeyi okumak mümkün olmazsa, bunu sağlamak için fazla miktarda öksürerek boğazı temizlemek afvedilir şey değildir.

267 Abdurrahman Cezîrî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 402-403.

f) Namazda İnleyip Ağlamak:

Namazdayken işitilebilir harfleri kapsayan inleyip ağlamalar, ahlar ve oflar namazı bozar. Yalnız bunlar, Allah korkusundan veya hastalıktan ötürü olur da geri çevrilemezse namazı bozmazlar. Hanefilerle Hanbelîler, bu hükümde görüş birliği etmişlerdir. Mâlikîlerle Şâfîlilerin buna ilişkin görüşleri ise aşağıya alınmıştır.

Malikiler dediler ki: Ağlayıp inlemeler ve of çekmeler bir ağrıdan veya Allah korkusundan kaynaklanırsa namazı bozmazlar. Yalnız, bir ağrıdan kaynaklanan fazla miktardaki inleme namazı bozar. Fazla olmadığı takdirde konuşma hükmüne tâbi olur. Unutarak ve az miktarda vukû bulursa namazı bozamaz. Namazı düzeltmekten başka bir gaye için veya kasıtlı olarak yapılırsa namazı bozar.

Şafililer dediler ki: İnleme, ah. ve of çekmelerden ötürü iki ve daha fazla harf telâffuz edilirse şu üç durum söz konusu olur:

1. Bunların kişiyi zorlaması ve geri çevrilmemesi durumunda örfe göre az miktarda olursa muaf sayılır. Çok olursa, âhiret korkusundan dolayı olsa bile muaf sayılmaz.
2. Bunlar kişiye baskın gelmeyip zorlamazsa, azı da çoğu da muaf sayılmaz.
3. Örfe göre çok olmaları. Bu durumda bunların azı da muaf sayılmaz. Ancak kişide devamlı olarak bulunursa zaruretten dolayı namaza zararı olmaz. İleride de anlatılacağı gibi geçirme, aksırma ve esneme de bu hükme tâbidir. 268 Abdurrahman Cezîrî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 403-404.

g) Namazla İlgisi Olmayan Sözlere Benzer Duaları Okumak:

Namazdayken namazla ilgisi olmayan sözlere benzer duaları okumak, mezheplerin ileri sürdükleri tafsilat doğrultusunda namazı bozar.

Hanefiler dediler ki: İnsanların sözlerine benzer dualarda bulunmak namazı bozar. Bunu şöylece formüle edebiliriz: Kur'an-ı Kerîm'de ve Sünnet'te bulunmayan dualar ve kullardan istenilmesi mümkün olan taleplerdir. Buna göre namaz kılan kişi Kur'an-ı Kerîm'de ve hadîslerde mevcûd olmayan ve fakat sadece Allah'tan istenebilecek taleplerde de bulunarak duâ edebilir. Örneğin bol rızık istemek, mal ve evlâdın

bereketli olmasını dilemek gibi. Bunlar sadece Allah'tan istenilebilen şeyler olduklarından namazdayken bu duaları okumak namazı bozmaz. Ama kullardan istenmesi mümkün olan istekler için Allah'tan talebte bulunmak namazı bozar. Örneğin, "Allah'ım, bana bir elma yedir" veya "Allah'ım, falan kadını bana eş olarak ver" diye duada bulunmak namazı bozar. Malikiler dediler ki: Namazdayken dünya ve âhiretin hayırlarını talep ederek duada bulunmak namazı bozmaz. Ama kullardan istenebilen şeyi Allah'tan istemek namazı bozar. "Allahım, bana bir elma yedir" diye duâ etmek gibi.

Şafililer dediler ki: Haram ve imkânsız olan veya şarta bağlı dualar okumak namazı bozar. Bunların dışında dünya ve âhiret hayırlarından herhangi birini istemek kasdiyle duada bulunmak caizdir. Yalnız bu tür dualarda bulunurken de Allah ve Rasûlünden başkasına hitab etmemek şarttır. Allah ve Rasûlünden başkasına hitabta bulunulduğu takdirde, hitab edilen kişi veya varlık, akıllı da olsa akılsız da olsa, namaz bozulur. Meselâ aksıran kişiye, "Allah sana merhamet etsin" anlamına gelen "Yerhamükallah" diyen veya yere hitaben, "Senin de benim de Rabbim Allah'tır. Senin ve sendeki varlıkların kötülüklerinden Allah'a sığınırım" diyen kimsenin namazı bozulur. Hanbeliler dediler ki: Kitab ve sünnette bulunmayan ve âhiretle alâkası olmayan duaları okumak namazı bozar. Meselâ dünya ihtiyaç ve lezzetlerine ilişkin şöyle bir duada bulunmak namazı bozar: "Allah'ım! Bana güzel bir câriye, şahane ve büyük bir saray, güzel süs eşyaları kısmet et". Hitab zamiri (Sen:) harfını kullanmak şartıyla belirli bir kişi için duada bulunmak namazı bozmaz. Meselâ, "Allah'ım falan kişiye rahmet et" denilirse bunun bir sakıncası olmaz. Ama, "Ey kişi, Allah sana rahmet etsin" denilirse namaz bozulur. 269 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 404.

h) İmama Uyan Kişinin Bir Başka İmamın Hatasını Açması:

İmama uyan kişi kendi İmamından başka bir İmamın hatasını açarsa namazı bozulur. Diyelim ki bir kişi, İmamın peşinde namaz kılarken kendi yanısıra bir başka İmamın da namaz kıldırmakta olduğunu görür; İkinci İmam hatalı okur veya okumaktan âciz kalıp takılırsa diğer kişinin onun hatasını açması caiz olmaz. Çünkü o kendi İmamıyla bağlantılı olup başka namaz kılanlarla ilgili değildir. Mezheblerin buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefiler dediler ki: İmam bir âyeti unutursa, meselâ kıraatte duraklar veya tereddüde düşerse, kendisine tâbi olanlardan bir kişinin hatasını açması caiz olur. Hatasını açmak kastıyla kıraatte yol gösteren kişi, bununla, okumaya değil de sadece İmama rehber olmaya niyet etmelidir. Zîrâ İmamın ardı sıra kıraatte bulunmak tahrîmen mekruhtur. İmamın kıraatte takılması halinde, İmama uyan kişinin, açmada acele davranması mekruh olduğu gibi, İmamın da kendisine uyan kişiyi rehberlik etmeye mecbur bırakması mekruh olur. İmamın takılması hâlinde bir başka sûreye geçmesi, ya da farz veya vâcib miktarda kıraatte bulunmuşsa rükûa gitmesi gerekir. İmama uyan kişinin kendi İmamından başkasının kıraatini veya kendi namazından başka bir namazı tekbaşına kılan kişinin hatasını açması halinde namazı bozulur. Yalnız bu durumda açma kasdiyle değil de, kendi kendine okuma niyetiyle okursa namazı bozulmaz. Ama tahrîmen mekruh bir davranışta bulunmuş olur. Kendi başına namaz kılan kişinin, bir başkasının takıntısını açmak kasdiyle rehberlik etmesi halinde namazı bozulur. Yalnız, İmam, kendisine uyanın hatasını açarsa namazı bozulmaz. İmama uyan veya tekbaşına namaz kılan kişi kıraatte takılır,

başkası da kendisinin hatasını açar ve kendisi de bu rehberliğe uyarsa namazı bozulur. Ama doğru olan kıraati kendiliğinden hatırlayacak olursa namazı bozulmaz. Aynı şekilde, kıraat hususunda başkasının emrine itaat eden veya filî bir rükünde başkasına uyan kişinin namazı bozulur. Meselâ ön safta boşluk varsa ve namazdayken kendisine öndeki boşluğu doldurması emredilir de o da bu emre uyarsa namazı bozulur. Bu durumdaki bir kişinin, safın doldurulmasına ilişkin emri yerine getirmemesi, aksine bir müddet bekledikten sonra kendiliğinden bu boşluğu doldurması gerekir. Malikiler dediler ki: İmamın hatasını açmakla namaz bozulmaz. İmam kıraatte duraklar da, bu duraklayışla hatasını açma talebinde bulunduğunu belli ederse, kendisine uyan kişi, hatasını açar. Ama kıraatta duraklayıp da tereddüd etmeyip açma talebinde bulunmazsa, bu durumda hatasını açmak mekruh olur. Birinci durumda vâcib olan kıraat, meselâ Fatiha tamamlanmamışsa ve ancak hatayı açmakla tamamlanacaksa İmama uyan kişinin, İmamın hatasını açması vâcib olur. Fatiha okunmuş olur da ondan sonraki âyetlerin okunabilmesi için açmak gerekliyse bu durumda İmama uyan kişinin, İmamın hatasını açması sünnet olur. Fâtiha'dan sonraki sûrenin tamamlanması, hatanın açılmasına bağlıysa bu durumda İmama uyan kişinin, İmamın hatasını açması mendub olur. İmama uyan kişinin namazda olsun olmasın başkasının kıraatteki hatasını açması namazını bozar.

Şafililer dediler ki: İmama uyan kişinin, İmamın kıraatta susması şartıyla hatasını açması caizdir. İmam susmayıp da kıraatta ileri geri gidip gelirse kendisine uyan kişinin, hatasını açması caiz olmaz. Bu durumda hatasını açarsa kıraatta muvâlâti gerçekleştirmiş olmaz. Hatasını açan kişinin sadece okumayı kasdetmesi veya okumayla birlikte açmayı kasdetmesi gereklidir. Sadece açma kasdını güder veya hiçbir şeye niyet etmeksizin açarsa namazı bozulur. İmandan başka kimselerin -bunlar ister İmama uyan diğer kimseler olsun, ister İmama uymayan kimseler olsun- hatalarını açmak, kıraatta muvâlâti, yani fasilasizliği haleldar etmiş olur. Ki bu durumdaki kişi, bildirmekle birlikte zikri kasdetmişse kıraate yeniden başlaması îcâb eder. Şayet hatasını bildirmekle zikri kasdetmemişse namazı bozulur. Hanbeliler dediler ki: İmama uyan kişinin, İmamının kıraatta takılıp kalması veya hata etmesi halinde açması caizdir. Fatiha, namazın sıhhatini sağladığından İmam, Fâtiha'da takılıp kalır veya yanlış okursa kendisine uyan kişinin açması vâcib olur. İmama uyan kişinin kendi İmamından başka birinin hatasını namazda olsun olmasın açması, ortada bir ihtiyaç olmadığından ötürü mekruhtur. Açsa da namazı bozulmaz. Zîrâ hatayı açarken meşru bir kelâm sarf etmiş olmaktadır. 270 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 405-406.

ı) İmama Doğruyu Göstermek İçin Namazda “Sübhânallah” Demek:

İmamın namazda bulunduğunu kendisine bildirmek veya düştüğü hatayı düzeltmek için “sübhânallah” demek namazı bozmaz. Namazda vârid olmayan tesbih, tehlil ve zikirlerde bulunmak veya herhangi bir maksadı dile getirmek için Kur'an âyetlerinden birini okumanın namazı bozacağına ilişkin olarak mezheplerin detaylı görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefiler dediler ki: Namaz kılan kişi, tesbih veya tekbir ile telâffuzda bulunur veya Allah adı anıldığında namazdayken “celle celâlühü” derse veya Peygamber Efendimizin adı anıldığında salât getirirse, Kur'an âyetlerini okuyup tamamladıktan sonra, “Yüce Allah doğru söyledi” anlamına gelen “Sadakallahü'1-

Azîm” derse veya müezzinin söylediklerini aynıyla tekrar eder, bunlarla da herhangi bir şeye cevap vermeyi kasederse namazı bozulur. Hiçbir kasıt gütme de namazı bozulur. Zikir, övgü veya okumak kasdıyla okursa namazı bozulmaz. Yine herhangi bir maksadı ifade etmek, meselâ yanındaki bir kitabı alması için adı Yahya olan bir kişiye,

“Ey Yahya, kitabı kuvvetle tut” 271 Meryem: 19/12.

âyetini okuyan veya bulunduğu yere girmek için izin isteyen kişiye hitaben namazdayken;

“Oraya selâmetle emîn olarak girin” 272 Hicr: 15/46.

âyetini okuyan veya kendisi namazda olduğu halde ne gibi malların vardır? diye soran birine hitâben,

“Atları, katırları ve merkepleri de sizin için binek ve süs hayvanı olarak yaratmıştır. Bilmediğiniz daha nice şeyleri de yaratır.” 273 Nahl: 16/8.

âyetini okursa namazı bozulur. Ama bunları sadece okuma kasdıyla telâffuz ederse namazı bozulmaz. Aynı şekilde, namazdayken kötü bir haber işiten kişinin “La havle velâ kuvvete illâ billâh” demesi veya hoşuna giden bir durumla karşılaşması halinde “sübhânallah” demesi veyahut da korktuğu bir durumla karşılaşması halinde “Bismillah” demesi veya bir kişi için duâ ya da bedduada bulunması namazı bozar. Bunları telâffuz etmekle sırf zikir ve sena gayesini güderse namazı bozulmaz. Aynı şekilde birinin yapmakta olduğu bir işe engel olmak için tesbih veya tehliil yaparken sesi yüksetmek de namazı bozar. Ama okuyarak değil de sırf sesi yükseltmekle bir işe engel olmak isteyen kişinin namazı bozulmaz. İmamın düştüğü hatayı düzeltmek veya namazda olduğunu hatırlatmak kastıyla tesbihte bulunmak bundan istisna edilmiş olup namaza zarar vermez. Buna ilişkin olarak Peygamber (s.a.s.) Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

“Sizden birinize namazda bir durum isabet ettiğinde tesbihte bulunsun.”

Malikiler dediler ki: Mahallinde olmak şartıyla namaz kılmakta olan bir kişinin başkasına herhangi bir maksadı anlatmak niyetiyle Kur'an-ı Kerimden âyet okuması namazını bozmadır. Meselâ kıraat esnasında bir kişi, namaz kılanın yanına girmek için izin ister, bu izin isteği de Fâtiha'yı tamamladığı ana rastlarsa, Fâtiha'dan sonraki kıraatte:

274 “Oraya selâmetle emîn olarak giriniz” Hicr: 15/46.

âyetiyle başlarsa bunun namaza bir zararı olmaz. Ama izin isteği, mahallinden başka yerlerde, meselâ rükû veya secde halinde veyahut da Fâtiha'yı tamamlamadan önce vuku bulursa bu esnada anılan âyeti cevap olarak okumak namazı bozar. Bu durumda tesbih veya tehliil ile veya halvele ile, yani; “Lâ havle

velâ kuvvete illâ billâh” demekle namaz bozulmaz. Zîrâ bu gibi lafızları, namazın her kısmında söylemek mümkündür.

Hanbeliler dediler ki: Tesbih, tehlîl veya zikirle herhangi bir maksadı ifade etmek namazı bozmadı. Meselâ beğendiği bir şeyi gören kişi “sübânallah” derse veya bir musîbetle karşılaşan kişi, “Lahavle velâ kuvvete illâ billâh” derse veya acı çeken kişi “bismillah” derse, bu gibi durumlarda namazı bozulmaz. Sadece mekruh bir fiil işlenmiş olur. Ama ismi anıldığında Peygamber Efendimize salât getirmek, yalnızca nafîle namazlarda müstehab olur. Farz namazlarda salât getirmesi kişiden istenmez. Salât getirirse de namazı bozulmaz. Yine herhangi bir maksadı ifade etmek için Kur'an-ı Kerîm'den âyet okumak da namazı bozmadı. Meselâ namaz kılmakta olan kişinin yanına girmek için izin isteyen birine

275 “Oraya selâmetle emin olarak giriniz” Hicr: 15/46.

mealindeki âyet-i kerîmeyi okuyan veya ismi Yahya olan bir kimseye Meryem sûresinin 12. âyetini okuyan kişinin namazı bozulmaz. Ama Kur'an-ı Kerîm'den bazı kelimeleri telâffuz eder de, bu kelimeler, insanların sözlerinden ayırdedilemezse, meselâ adı İbrahim olan bir kimseye “Yâ İbrâhîm” diye hitâb eden kişinin namazı bozulur.

Şafililer dediler ki: Namaz kılan kişi başkasına bir durumu anlatmak kasdı ile Kur'an-ı Kerîm'den âyet okursa namazı bozulur. Hiçbir maksat gütmeksizin okusa bile namazı yine bozulur. Ama okuma kasdıyla birlikte başkasına bir şey anlatmayı da amaç edinirse namazı bozulmaz. Aynı şekilde, namaz kılmakta olan bir kişi, kendisinden izin istenmesi halinde “sübânallah” derse veya İmama uyararak namaz kılan kişi, kendi İmamının hatasını düzeltmek için tesbihte bulunursa, veyahut da korktuğu bir durumla karşılaşması halinde “Allah” derse; bu durumda zikri kasteder veya zikirle birlikte îkâz maksadını güderse namazı bozulmaz. Ama sadece îkâz maksadını güder veya hiçbir maksada bağlı olmaksızın bunları telâffuz ederse namazı bozulur. Ama bir âyetin okunduğunu duyduğu anda “Sadakallahü'l-azîm” derse, veya kötü bir haber duyduğunda “Lâ havle velâ kuvvete illâ billah” derse, maksadı ne olursa olsun namazı bozulmaz. Zîrâ bu ifadelerde Allah'a övgüden başka bir mânâ yoktur. Fakat bunlar okunduğunda kıraatte muvâlât şartına hâle geldiğinden ötürü, kıraate yeniden başlaması îcâb eder. Yine bunun gibi, müezzinin söylediklerinin aynısını tekrarlayan kişinin de kıraate yeniden başlaması îcâb eder. İmama uyan kişi, imanlının,

276 “Biz ancak sana ibâdet eder ve ancak senden yardım dileriz” Fatiha: 1/5.

âyetini okuduğunu duyduğunda aynısını tekrarlar veya onun sözünü hikâyeye ederek, Allah'dan yardım diledik” veya, “Allah'tan yardım dileriz” der, bundan da okuma veya duâ kasdı gütmemezse namazı bozulur. Aksi takdirde namazı bozulmaz. Aslında bunları yapması, yasaklanmış bir bid'attır. Peygamber Efendimizin isminin zikredilmesi anında “Allahümme salli alâ Muhammed” derse, kıraatte muvâlât şartına hâle getirmiş olur ve kıraate yeniden başlaması îcâb eder. Fakat namazı bozulmaz. Salât getirirken Peygamber Efendimiz (s.a.v.) in ismini anmadan yalnızca zamirle yetinirse, yani “Allahümme salli aleyh” derse, bu durumda muvâlât şartına hâle gelmeyeceği gibi, namazı da bozulmaz.

277 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 406-409.

i) Namazdaki Kişinin, Aksırana Hayır Duada Bulunması:

Aksıran kimseye hayır duasında bulunmak da namazı bozan konuşmalardandır. Kişi namazdayken yanibaşında aksıran birine hitâb zamiri olan “ke” (sen) harfini kullanarak, “Allah sana rahmet etsin” anlamına gelen “Yerhamükallah” derse namazı bozulur. Ama hitâb zamirini kul-lanmaksızın “Yerhamühullah” veya “Yerhamünâllah” derse namazı, Şafî ve Hanbelîlere göre bozulmaz. Mâliki ve Hanefilerin buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefiler dediler ki: Namaz kılan kişi, yanibaşında aksıran kişiye hayır duasında bulunursa mutlak surette namazı bozulur. İster kendisine hitâb zamiri olan “ke” harfiyle “Yerhamükallah” desin, ister “Yerhamühullâh” desin namazı bozulur. Namaz kılan kişi, bizzat kendisi aksırır da kendi kendine, “Yerhamünîyallah” (Allah bana rahmet etsin), veya nefesine hitaben, “Yerhamükallah” derse namazı bozulmaz.

Malikiler dediler ki: Aksırana dille hayır duada bulunan kişinin namazı mutlak surette bozulur.

278 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 409.

j) Namaz Kılan Kişinin Selâm Alması:

Namaz kılan kişiye birisi selâm verir, o da diliyle bu selâma karşılık verirse namazı bozulur. Ama işaretle karşılık verirse namazı bozulmaz. Bunda ittifak vardır. Yalnız, namaz kılan kişinin işaretle de olsa selâma karşılık vermesi şart değildir. Mâlikîler bu görüşe muhaliftirler.

Malikiler dediler ki: Kuvvetli görüşe göre namaz kılan kişinin selâma işaretle karşılık vermesi vâcibtir.

279 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 409.

k) Namazda Öksürüp Esnemek:

Öksürme, aksırma, esneme ve geğirme ile namaz bozulmaz. Bunlar bazı harfleri içerseler bile zaruretten dolayı Mâlikîve Hanbelîlere göre namazı bozmazlar. Şafî ve Hanefilerin bu konuya ilişkin görüşleri ise aşağıya alınmıştır.

Hanefiler dediler ki: Bu sayılan şeyler namazı bozmazlar. Ancak bunlar vukûbulduklarında, kişinin kendini tabiatının gerektirdiğinden fazla olarak harf çıkarmaya zorlamaması gerekir. Meselâ esneyen kişinin normalden fazla olarak “Haaahh... Haaaahh...” demesi veya aksıran kişinin normal aksırmanın gerektirmediği harfleri telâffuz etmesi halinde namazı bozulur.

Şafiler dediler ki: Bu sayılan şeylerin hükmü, inleme ve “ooh” demenin hükmü gibidir. Ki buna ilişkin tafsilât daha önce verilmiştir. Bunlar kişiye baskın gelir de, geri çevrilemezlerse örfe göre az olanları

muaf sayılır. Ama geri çevrilmesi mümkün olanları geri çevirmezse namazı bozulur. 280 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 409-410.

l) Namaz Cinsinden Olmayan Fazla Hareket:

Namaz cinsinden olmayan fazla hareket (amel-i kesîr) namaz: bozar. "Amel-i kesîr"; onu yapana bakan birine, namazda değilmiş intibainı veren fazla miktardaki harekettir. Namazı bozan amel-i kesîrin ölçüsü, Mâlikî ve Hanbelîlere göre budur. Şafîî ve Hanefîlere gelince, onların buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Şafîiler dediler ki: Amel-i kesiri kesin olarak peşpeşe atılan üç adımla veya bu mânâdaki büyük bir sıçramayla sınırlandırmışlardır. Peşpeşe atılmasından kasıt, adımların birini diğerinden ayrı olarak atmamasıdır. Bir mazerete dayalı olmadığı takdirde amel-i kesîr namazı bozar. Meselâ namaz kılan kişi vakit daralmasından önce namazın sığabileceği bir zaman boyunca hareket etmeden sabredemeyeceği bir hastalığa müptelâ ise, bu durumda amel-i kesir namazı bozar. Vakit daraldıktan sonra kılariken amel-i kesirde bulunsa namazı bozulmaz.

Hanefîler dediler ki: Amel-i kesîr, onu yapan kişiye bakanın kesin kanaat getirdiği bir harekettir. Eğer namazda olduğunu veya olmadığını birbirine karıştırırsa sahih görüşe göre bu, az olan bir ameldir. Amel-i kesîr kasıtlı da olsa, unutarak veya yanılarak da olsa, işlendiği takdirde namazı bozar. Az amele gelince o, amel-i kesirden daha azdır ve üç mezheb İmamının ittifakıyla onu yapan kişinin namazı bozulmaz. Mâlikîlerin buna ilişkin görüşü aşağıda verilmiştir.

Malikiler dediler ki: Amel-i kesîrden az olan ameller iki kısımdır.

1. Orta derecedeki amel. Meselâ kişinin namazdan ayrılması gibi. Bunu kasıtlı olarak yapanın namazı bozulur. Dalgınlık sonucu Yapanın namazı bozulmaz.

2. Gerçekten az miktarda olan amel. İşarette bulunmak veya cildi kaşımak gibi. Bunun kasıtlı veya dalgınlıkla yapılması arasında bir fark olmayıp iki durumda da namaz bozulmaz. Rükû ve secde gibi namaz cinsinden olan bir amel, fazladan yapıldığı takdirde kasıtlı yapılmışsa azı da, çoğu da namazı bozar. Sehven yapılırsa azı da, çoğu da, mutlak olarak namazı bozamaz. Namazın sözlü rükünlerinden birini, meselâ Fâtiha'yı fazladan ikinci defa okumak kasde bağlı olsa da namazı bozamaz. Ancak sehiv secdesini gerektirir. Mâlikîler dışındaki diğer mezhepler bu hususta görüş birliği etmişlerdir.

Malikiler dediler ki: Fazla olması hâlinde namaz, kendi cinsinden amellerle de bozulur. Çokluğun sınırı, dört ve iki rek'atlı namazları bir misli arttırmaktır. Meselâ öğle namazının farzını sekiz rek'at, sabah namazının farzını dört rek'at kılmak. Üç rek'atlık namazı dört rek'at olarak kılmak gibi. Bayram namazı, sabah namazının sünneti gibi rek'at sayısı belirli nafileleri bir misli fazla kılmak da bu hükme tâbidir. Vitir böyle değildir. O, her ne kadar rek'at sayısı belirli ise de, bir rek'at fazla kılmakla değil de, iki rek'at fazla kılmakla bâtil olur. Rek'at sayısı belirli olmayan, iki rek'at hâlinde kılınan nafîle namazlar, fazla kılınmakla bâtil olmazlar. Nitekim fazlalık, az olduğu takdirde anılanlardan başka namazları da bâtil etmezler. Meselâ dört rek'atlı bir namazı iki veya üç rek'at fazlasıyla kılmak gibi. 281 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 410-411.

m) Namazda Kible'den Dönmek Ve Yeyip İçmek:

Kibleden dönmekle namaz bozulur. Bununla ilgili olarak mezheplerin detaylı görüşleri aşağıya alınmıştır. Malikiler dediler ki: Namaz kılan kişinin ayaklan kibleden sapmadıkça, kendisinin kibleden dönmesi namazını bozamaz.

Hanbeliler dediler ki: Namaz kılan kişi, tümüyle kibleden dönmedikçe namazı bozulmaz. Hanefiler dediler ki: Kişi mecbur kalarak göğsüyle kibleden döner ve bu haliyle namazın bir rüknü kadar beklerse, namazı bozulur. Bir rükün kadar beklemezse bozulmaz. Bir özürden olmayıp kendi iradesiyle göğsünü kibleden çevirirse, bu çevirme, açısı az da olsa çok da olsa, namazı bozar. Bir mazeretten ötürü çevirirse namazı bozulmaz.

Şafililer dediler ki: Başkası tarafından zorla çevrilerek bile olsa göğsüyle kibleden dönen kişi, hemencecik kibleye dönse de namazı bozulur. Bilmeyerek veya unutarak dönen kişi, hemen eski vaziyetini alırsa namazı bozulmaz. Yine mezheplerin verdikleri tafsîlât çerçevesi içinde namazdayken yeyip içmek de namazı bozar.

Hanefiler dediler ki: Namazdayken kasıtlı da olsa unutarak da olsa, az veya çok yeme-içme namazı bozar. Bir susam tanesi bile olsa, ağza alınırsa veya bir yağmur damlası ağza düşüp yutulursa namaz bozulur. Ama namazdan önce yemek yeyip de dişler arasında nohuttan az bir kalıntı kalırsa, bunu namazda yutmakla namaz bozulmaz. Namazdan önce ağızda kalmış nohuttan az miktardaki yemek kalıntısını en azından üç defa peşpeşe çiğneyip yutmakla namaz bozulur. Ağızda çözülen şeker ve tatlıyı yutup da mideye ulaştırma halinde namaz yine bozulur.

Malikiler dediler ki: Kasıtlı olarak çok miktarda yeyip içmek namazı bozar. Çok miktardaki yemek, bir lokma kadar olmalıdır. Az miktardaki yemekse bir "tane" kadar olmalıdır. Diş arasında kalan yemek birikintisi çiğnenerek yutulsa bile namaz bozulmaz. Çünkü bu durumda çiğnemek, kuvvetli görüşe göre amel-i kesir sayılmaz. Aynı şekilde yerden alınan çiğnemeksizin yutulursa namaz bozulmaz. Unutarak yemek-içmek, kuvvetli görüşe göre namazı bozmaz. Yalnız selâmdan sonra sehiv secdesi yapmak gerekir. Ama hem yeme, hem içme vukû bulmuşsa veya bunlardan sadece birisi vukûbulmuş da yanlışlıkla selâm verilmişse, bu durumda namaz bozulur.

Şafililer dediler ki: Az olsun çok olsun, çiğnemeksizin de olsa namaz kılanın midesine inen yiyecek ve içecekler namazı bozar. Tabîi namaz kılan kişi, namazdayken zorlanarak da olsa yeme ve içmenin haram olduğunu bilerek yerse namazı bozulur. Ama unutarak veya namazda haram olduğunu bilmeyerek yeyip içen kişi mazur sayılır. Veyahut da namazda olduğunu unutarak az miktarda yeyip içenin namazı bozulmaz. Yutmaksızın çiğnemeye gelince bu, amel-i kesir hükmüne tâbidir. Çok olursa namazı bozar; az olursa bozamaz. Diş arasındaki yemek birikintileri tükürükle beraber boğazdan açığı iner de, eğer yemeği ağızdaki tükürükten ayırıp dışarı atmazsa bunun namaza bir zararı dokunmaz. Ağızda eriyen şeker ve benzeri şeyler, mideye gitmekle namazı bozarlar.

Hanbeliler dediler ki: Namazdayken fazlamiktardaki yeme ve içme namazı bozar. Az miktardaki yeme-içme, unutarak değil de kasıtlı olarak vukû bulursa namaz bozulur. Diş aralarında kalan yemek birikintileri çiğneme olmaksızın, tükürükle birlikte mideye inerse namaz bozulmaz. Az veya çok miktardaki yeme-içmenin ölçüsü, örfün tesbitine göredir. Ağızda şeker ve diğer tatlıların erimesi hâlinde

bunları yutmak da yemeğin hükmüne tâbi olarak namazı bozar. Ancak bu gibi şeyler unutulmuş olarak yenilir ve az miktarda olurlarsa namazı bozmazlar. 282 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 411-412.

n) Namazda Abdest Bozucu Bir Durumun Meydana Gelmesi:

Namazdayken abdest, gusül, teyemmüm, mesh veya cebireyi bozucu bir durum meydana gelir de, namaz kılan kişi henüz selâm verip namazı tamamlamamış olursa namaz bozulur. Hanefiler dışındaki diğer mezhepler bu hükümde ittifak etmişlerdir.

Hanefiler dediler ki: Abdest, teyemmüm, gusül, mesh ve cebireyi bozan bu durumlar, son ka'dede teşehhüd miktarı oturmadan önce vukûbulursa namazı bozarlar. Ama son ka'dede teşehhüd miktarı oturduktan sonra vukûbulurlarsa, kuvvetli görüşe göre namazı bozmazlar. Namaz kılanın, kendisinin veya yanındaki birinin duyabileceği kadar kahkahayla gülmesi de mutlak surette namazını bozar. Bu kahkaha az da olsa çok da olsa, kasıtlı da olsa unutarak da olsa, bazı harflerin telâffuzunu içerse de içermese de, Mâlikî ve Hanbelîlere göre namazı bozar. Hanefî ve Şâfîiler bu hükme muhalefet etmişlerdir.

Hanefiler dediler ki: Son ka'dede teşehhüd miktarı oturmadan önce kahkahayla gülünürse namaz bozulur. Ama son kadede teşehhüd miktarı oturduktan sonra kahkahayla gülünürse, bu durumda her ne kadar abdest bozulsa da, namaz tamamlanmış olduğundan bozulmaz.

Şafîiler dediler ki: Kahkahayla gülündüğünde iki veya daha fazla veyahut da anlaşılan bir harf açığa çıkarsa namaz bozulur. Bu durumda namazın bozulması kahkahadan değil de, kahkahayla birlikte telâffuz edilen harften ötürüdür. Ki bu da namaz kılanın kendi insiyatifiyle vukû bulmuştur. Gülmesi baskın gelen kişinin, çok gülmediği takdirde namazı bozulmaz. Aksi takdirde namazı bozulur.

283 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 412-413.

o) İmama Uyan Kişinin Namazın Rükünlerinden Birini İmamdan Önce Yapması:

İmama uyan kişi kasıtlı olarak İmamdan önce bir rükün edâ ederse namazı bozulur. Meselâ İmam rükûa gitmeden önce, İmama uyan kişi rükûa gidip rükûdan kalkarsa namazı bozulur. Bunu sehven yapmışsa tekrar İmama döner. Bu durumda Mâlikî ve Hanbelîlere göre namazı da bozulmaz. Hanefî ve Şâfîilerin buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefiler dediler ki: İmama uyan kişi namazın bir rükününü kasıtlı olarak veya yanlışlıkla İmamdan önce edâ ederse ve bunu tekrar İmamla birlikte veya İmamdan sonra iade etmez de, İmamla birlikte selâm verirse namazı bozulur. Ama İmamla birlikte veya İmamdan sonra iade eder ve İmamla birlikte selâm verirse namazı bozulmaz. Nitekim bu hususun izahı, cemâatle namaz bahsinde de yapılacaktır.

Şafîiler dediler ki: Özürsüz olarak İmamdan önce iki fiilî rükünü edâ eden kişinin namazı bozulmaz. Aynı şekilde kasıtlı olarak, kıraat hususunda veya başka bir rükünde İmamdan geri kalan kişinin de namazı bozulmaz. Nitekim cemaatle namaz bahsinde de bu husus izah edilecektir. Teyemmümle namaz

kılmakta olan kişi, kullanmaya muktedir olacağı bir su bulduğu takdirde namazı, mezheplerin ileri sürdükleri tafsilâta göre bozulur.

Hanbeliler dediler ki: Teyemmümlü olarak namaz kılan kişi, namaz esnasında su bulur da onu kullanmaya muktedir olursa mutlak surette namazı bozulur.

Şafililer dediler ki: Teyemmümlü olarak namaz kılan kişi, namaz esnasında su görürse namazı bozulmaz. Ancak bu namazı, kaza etme mecburiyeti olan müstağni bir namaz ise bozulur. Nitekim bunun tafsilâtı teyemmüm bahsinde verilmiştir.

Hanefiler dediler ki: Teyemmümlü olarak namaz kılan kişi, namaz esnasında kullanabileceği bir su bulursa; bulması da son kâdede teşehhüd miktarı oturmasından önce ise namazı bozulur. Son kâdede teşehhüd miktarı oturmasından sonra ise namazı bozulmaz. Zîrâ bu durumda namazı tamamlanmış olmaktadır.

Malikiler dediler ki: Teyemmümlü olarak namaz kılan kişi, namaz esnasında su görürse namazı bozulmaz. Ancak daha önceden beraberinde su bulunduğunu unutarak teyemmüm edip de namaza giren kişi, namaz esnasında kendini örtecek bir elbise bulur ve bu örtüyle, avret mahallini amel-i kesirsiz örterse namazı bozulmaz. Çıplak olarak namaz kılmakta olan bir kişi, namaz esnasında kendini örtecek bir elbise bulur ve geri kalan namazını örtülü olarak tamamlar. Ama örtünmesi amel-i kesîrle olursa namazı bozulur.

Malikiler dediler ki: Çıplak olarak namaz kılan kişi, namaz esnasında örtüneceği bir şeyi bulur da bu örtü önünde veya çıkacağı ve gireceği saflar hâriç olmak üzere iki saflık bir mesafede bulunursa bu örtüyü alıp örtünür. Bunu yapmadığı takdirde namazı, vakit içerisinde iade etmesi gerekir. Eğer bu örtü uzaktaysa -bu uzaklığın ölçüsü de anılan (iki saflık) mesafeden uzak olmasıdır- bunu örtünmek için oraya gitmez ve namazını tamamlar. Vakit içerisinde namazını iade eder.

Hanefiler dediler ki: Çıplak olarak namaz kılan kişi, namaz esnasında örtüneceği bir şey bulursa namazı mutlak olarak bozulur. Ama tümüyle necis bir örtü bulursa kendisi de çıplak olarak kılıyorsa namazı bozulmaz. Böyle bir kimse bu örtüyü örtünerek namaz kılabilceği gibi, çıplak olarak da kılabilir. Gördüğü bu elbisenin dörtte biri temiz ise örtünmek gerekir. Ve sırf bunu görmekle de namazı bozulur. 284 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 413-414.

ö) İkinci Namazını Kılmakta Olan Birinin Öğle Namazını Kılmadığını Hatırlaması:

Namaz kılmakta olan bir kişinin önceki namazı kılmadığını hatırlaması, meselâ öğle namazını unutarak ikinci namazını kılmakta olan kişi, "sâhib-i tertîb" ise öğle namazını kılmadığını hatırlaması hâlinde, ikinci namazı bâtil olur.

Sahib-i tertîb: Üzerinde beş veya daha fazla namazın kazaya kalmadığı kimsedir. Geçmiş namazların kazası bahsinde bunun açıklaması yapılacaktır. Hanefilerle Hanbelîler bu hükümde ittifak etmişlerdir. Mâlikilerle Şâfîîlerin buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır. nasında suyu hatırlarsa namazı, suyu kullandıktan sonra bir rek'at kılacak kadar namaz vakti kalacaksa bozulur. Malikiler dediler ki: Namaz kılan kişi dört vakitten fazla olmamak kaydıyla üzerinde kazaya kalmış olan namaz olduğunu hatırlarsa,

bu hatırlayışı da kılmakta olduğu namazın birinci rek'atının iki secdesini edâ etmesinden önce ise ister tek başına olsun, ister imâm olsun namazı kesmesi vâcib olur. İmama uyan kişiye gelince o, İmamının kesmesi hâlinde ona uyar. Aksi takdirde kesemez. Vakit içerisinde namazı menduben iade eder. Üzerinde kaza namazı kaldığını, birinci rek'atın iki secdesini îfâ ettikten sonra hatırlayan kişi, bir rek'at daha ekleyerek ikinci rek'atın sonunda selâm verir. Ki bu durumda kıldığı namaz nafîle olur. Akşam namazını kılmakta olan kişi iki rek'atı tamamladıktan, veya dört rek'atlı bir namazın üç rek'atını tamamladıktan sonra üzerinde kaza namazı bulunduğunu hatırlarsa namazını kesmeyip tamamlar. Ve namazı da sahîh olur. Kazaya kalan namazlar beş vakitten fazla iseler, hiçbir surette namazın kesilmesine sebep olmazlar.

Şafiiler dediler ki: Kaza namazlarının hatırlanması, kılınmakta olan namazı bozamaz. Bu namazlar bir özürden dolayı kazaya kalmışlarsa bu durumda tertibe riayet etmek sünnettir. Mazeretsiz olarak kazaya kalmışlarsa, bunlar için tertibe riayet etmek vâcibtir. Her ikisinin de namazdayken hatırlanmaları namazı bozamaz. 285 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 414-415.

p) İnsanın Namazda Kur'an-ı Kerîm Öğrenmesi:

Ümmî bir kişi, namaz esnasında okuyan birine uymadığı takdirde Kur'an-ı Kerîm'den bir âyet öğrenirse, Hanefilerle Hanbelîlere göre namazı bozulur. Mâlikîlerle Şâfiîlerin buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Malikiler dediler ki: Ümmî kimse, okuyan birine uyararak namaz kılmakta ise bu, kıraat bakımından kendisine yeterli olur. Tek başına namaz kılmakta ve namazdayken Fâtiha'yı öğrenmişse namazını tamamlar. Caiz bir yolla namaza girdiğinden ötürü namazı da bâtlı olmaz. Şafiiler dediler ki: Ümmî, namaz esnasında Kur'an'dan bir şey öğrenirse namazın geri kalan kısmını, öğrendiği kıraatle tamamlar. 286 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 415.

r) Namazı Tamamlamadan Önce Kasten Selâm Vermek:

Namazı tamamlamadan önce kasten selâm verme hâlinde namaz bozulur. Namazı tamamladığına inanarak sehven selâm veren kişi, selâmdan sonra konuşmamış ve amel-i kesirde bulunmamışsa namazı bozulmaz. 287 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 415.

EZAN VE İKÂMET

Ezân'ın Tanımı

Bilindiği gibi ezan, namaz dışında olmakla beraber, namaz için sünnettir. "Ezan" lügatte, bildirmek ve ilân

etmek anlamına gelir. Buna ilişkin olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır:

Allâh Subhânehu ve Teâlâ, şöyle buyurmaktadır:

288 “Büyük hacc günü, insanlara Allah ve Rasulünden bir ilandır. Muhakkak ki Allah ve Rasulü, artık müşriklerden uzaktır. Eğer tevbe ederseniz; bu, sizin için daha hayırlıdır. Yok eğer yüz çevirirseniz; bilin ki; siz, Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz. Küfredenlere elem verici bir azabı müjdele.” Tevbe: 9/3.

“İnsanlar için haccı ilan et. Gerek yaya, gerek arık binekler üzerinde uzak vadiden ve yollardan sana gelsinler.” 289 Hacc: 15/27.

Ezân'ın istilahtaki mânâsı ise, özel kelimeleriyle namaz vaktinin girdiğini bildirmektir. Ezanın gerekliliğinin delili Kitab, Sünnet ve İcmâ ile sabittir. Kitaptaki delilimiz şu âyet-i kerîmelerdir:

Allâh Subhânehu ve Teâlâ, şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler; cum'a günü namaz için çağrıldığınız vakit, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alış-verişi bırakın. Bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.” 290 Cum'a: 62/9.

“Birbirinizi namaza çağırduğunuzda; onu alay ve eğlenceye alırlar. Bu, onların gerçekten kabul edemez bir topluluk olmalarındandır.” 291 Mâide: 5/58.

Sünnet'teki delilimiz ise şudur: “Namaz vakti geldiğinde içinizden birisi, sizin için ezan okusun.” 292 Buhârî, Ezan; 17-18, 49; Müslim, Mesâcid, 292-293.

Ezan okumanın keyfiyeti ve ezanın kelimeleri diğer hadîs-i şerîflerde açıklanmıştır. 293 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 416.

Namaz Ezân'ın Meşru Kılınışı

Ezan Hicret'in birinci yılında Medîne-i Münevvere'de meşru kılınmıştır. Dinin zaruri unsurlarından biri olarak bilinir. Meşruluğunu inkâr eden kâfir olur. Meşruluk sebebine gelince; Peygamber (s.a.s.) Efendimiz Medine'ye hicret ettikten sonra müslümanlar, namaz vakitlerini bilmekte güçlük çekiyorlardı. Bu işe çözüm bulmak maksadıyla bir araya geldiler, birbirlerine danıştılar. Bazısı, namaz vakti geldiğinde cemaati kaçırmamak için bir işaret dikilmesini, bazısı çan çalınmasını teklif etti. peygamber Efendimiz çan çalınmasını, hıristiyan âdeti olduğu için reddetti. Bazıları def çalınmasını, diğer bazıları da ateş yakılmasını teklif etti. Peygamber Efendimiz bunlardan birincisini Rumların ve ikincisini de Mecûsîlerin âdeti olduğu için reddetti. Bunun üzerine bir kısım müslümanlar da sancak dijçilmesi teklifinde bulundular. Böylece sancağı görenlerin, namaz vaktinin girdiğini birbirlerine haber vereceklerini

söylediler. Peygamber Efendimiz bu teklifi de beğenmedi. Böylece bu danışma meclisinde müslümanlar, konu üzerinde bir görüş birliğine varamadılar. Bu nedenle de Peygamber Efendimiz tasalı olarak meclisten kalkıp gitti. Ashabtan Abdullah İbn Zeyd (r.a.), Peygamber (s.a.s.) in tasalandığını görünce, o da aynı şekilde tasalı olarak geceledi. Rüyasında bir meleğin kendisine ezan ve kameti öğrettiğini gördü. Bu rüyasını Peygamber Efendimize haber verdiğinde buna muvafık olarak vahiy de gelmişti. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, namaz kılınırken ezan okunup kamet getirilmesini emretti. Ahmed İbn Hanbel, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin rivayet etmiş oldukları hadîs bu mealdedir. Tirmîzî de bu rivayetin bir kısmını naklederek bunun hasen senedli bir hadîs olduğunu söylemiştir. Buhârî ve Müslim'in Sahîhlerinde Enes (r.a.)'in şöyle dediği rivayet edilmektedir:

“İnsanlar (müslümanlar) çoğaldıklarında namaz vaktini bilmek için bir şeyler yapılması gerektiğini düşündüler. Bazısı ateş yakılmasını, bazısı çan çalınmasını teklif ettiler. Peygamber (s.a.s.), Bilâl (r.a.)'a, ezandaki kelimeleri çiftli olarak, kametteki kelimeleri ise tekli olarak okumasını emretti.” 294 Buhârî, Ezan, 2; Mevâkit, 21.

Ezanın fazîletine gelince; bu hususta birçok hadîs mevcûddur: Ebû Hüreyre, Peygamber (s.a.s.) in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“İnsanlar, ezan ve birinci safta bulunan (fazîlet)leri bilselerdi, bu faziletlere kavuşmak için kura çekmekten başka bir çâre bulamazlar ve mutlaka kura çekerlerdi.” 295 Buhârî, Ezan, 9, 32, 73; şehâdât, 30; Müslim, salat, 129, 131; Tirmîzî, Mevâkit, 52; Nesâî, Mevâkit, 22; Ezan, 31.

Muâviye (r.a.) de Peygamber Efendimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Müezzinler, kıyamet gününde insanların en uzun boyunlusudurlar.” 296 Bkz. Müsâfirîn, 81; Ahmed İbn Hanbel, 5/312. Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 417-418.

Ezanın Lâfızları

Ezanın lâfızları sırasıyla şunlardır:

Dört defa: “Allahü ekber”

İki defa: “Eşhedü en lâ ilahe illallah

İki defa: “Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah”

İki defa: “Hayye ala's-Salâh”

İki defa: “Hayye ale'l-felâh”

İki defa: “Allahü ekber”

Bir defa: “Lâ ilahe illallah”

Ezan lafızlarının bunlardan ibaret olduğu hususunda Mâlikîler dışındaki üç mezheb ittifak etmiştir. Sabah

ezanında, “hayye ale'l-felâh” dedikten sonra iki defa “es-salâtü hayrun min'en-nevm” demek mendubtur. Terki ittifakla mekruhtur.

Malikiler dediler ki: Ezanın ilk tekbirleri dört tane olmayıp iki tanedir. 297 Abdurrahman Cezîrî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 418.

Ezân'daki Şehâdet Cümlelerinin İade Edilmesi (Tercî)

Hanefî ve Hanbelîlere göre bir önceki sayfada anılan cümleler, bir fazlalık yapılmaksızın okunduğunda ezan yerini bulur ve ezan için bu yeterli olur. Mâlikî ve Şâfîlerse müezzinin “Eşhedü en lâ ilahe illallah” ile “Eşhedü enne Muhammeden-Rasûlullah” cümlelerini yüksek sesle halka duyurmadan önce, kendisinin bu cümleleri sessizce okumasının sünnet olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yalnız Mâlikîler bu şehâdet cümlelerini yüksek sesle okumaya “tercî”, Şâfîlerse sessizce okumaya “tercî” adını vermişlerdir. Bu adlandırmayı yaparken Mâlikîler, herhalde lügata bakmışlardır. Zîrâ “tercî”, iade etme masasına gelmektedir. Müezzin önce bu iki cümleyi gizli olarak telâffuz etmekte, sonra yüksek sesle iade etmektedir. İade edilen cümlelere “tercî” adının verilmesi lügate daha uygundur. Şâfîlerse her halde ezanın aslını nazarı itibâra almışlardır. Ezanda iki şehâdet cümlesini yüksek sesle telâffuz etmek asıldır. Bu cümlelerin sessizce telâffuz edilmesine tercî adını vermek daha uygun olmaktadır. Çünkü bu iki cümlelerin sessizce telâffuz edilmesi, kendilerinden sonra yüksek sesle telâffuz edilecek şehâdet cümlelerinin bir nevi hikâyesi durumundadır. Bunu anlamak da zor olmasa gerektir. Buna göre Şafî ve Mâlikîlerce tekbirden sonraki ezan lâfızları şu şekilde okunacaktır: “Eşhedü en lâ ilahe illallah” cümlesini iki defa sessizce, bundan sonra aynı cümleyi iki defa da yüksek sesle telâffuz etmek gerekir. Sonra “Eşhedü enne Muhammeden rasûlullah” cümlesini iki defa sessizce, bundan sonra aynı cümleyi iki defa yüksek sesle telâffuz etmek gerekir. Bunlardan sonra tercîsiz olarak yüksek sesle iki defa “Hayye ale's-salâh” cümlesini, iki defa da “Hayye ale'l-felâh”, daha sonra iki defa “Allahü ekber”, en sonunda da “Lâ ilahe illallah” cümlesini okuyarak ezan tamamlanır. Yalnız, sabah namazında “Hayye ale'l-felâh” tan sonra iki defa, “namaz uykudan hayırlıdır” anlamına gelen “Es salâtü hayrun mine'nnevm” cümlesini okumak mendubtur. Bu cümlelerin terk edilmesi hâlinde ezan kerahetle birlikte sahîh olur. Aynı şekilde tercî yapmaksızın ezan okumak da mekruhtur. Tercî'in terkedilmesi hâlinde ezan bâtlı olmaz. Şafî ve Mâlikîler, tekbir dışında ezanın lafızları üzerinde görüş birliği etmişlerdir. Şâfîler ilk tekbirlerin dört defa okunması gerektiğini, Mâlikîlerse iki defa okunması gerektiğini söylemişlerdir. 298 Abdurrahman Cezîrî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 419.

Ezan'ın Hükümü

Ezanın müekked sünnet olduğu hususunda Hanbelîler dışındaki diğer mezhepler görüş birliği etmişlerdir. Hanbelîler ise, farz-ı kifâye olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yani bir kişi ezan okuduğu takdirde diğerleri bu yükümlülüğünden kurtulmuş olurlar. Ezanın hükmüne ilişkin olarak mezheplerin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Şafîler dediler ki: Cemaat için ezan, sünnet-i kifâyedir. Tek başına namaz kılacak kişi için sünnet-i ayndır.

Bu kişi başkasının okuduğu ezanı duymazsa, kendisinin ezan okuması sünnet-i ayn olur. Başkasının okuduğu ezanı iştir ve oraya gidip hazır olan cemaatle birlikte namaz kılsa, ezan yükümlülüğünden kurtulmuş olur. Başkasının okuduğu ezanı iştir de oraya gitmez veya gider de namaz kılmazsa, bu kendisi için yeterli olmaz. Seferilikte olsun mukimlikte olsun, beş vakit farz namazlar için ezan sünnettir. Bu namazlar kazaya kalmış olsalar bile aynı hükme tabidirler. Bir kimsenin üzerinde kalan birçok kaza namazını peşpeşe kaza edecekse, bunların ilki için ezan okuması tümü için yeterli olur. Cenaze namazı, adak namazı ve nafîle namazlar için ezan gerekli değildir. Aynı şekilde öğle ve ikindi, ya da akşam ve yatsı namazlarını yolculuk hâlinde bir arada kılan kişi, bunlardan sadece birisi için ezan okumakla yetinir.

Hanefiler dediler ki: Ezan, bir mahalle halkı için müekked bir sünnet-i kifâyedir. Terkedilmesi hâlinde günâhı, vacibin terk edilmesinin günâhı kadar olur. Sefer ve hazar hâlinde, tek başına veya cemaatle kılınsın, edâ olsun, kaza olsun, beş vakit farz için ezan okumak sünnettir. şehir içinde kendi evinde namaz kılan bir kişinin ezan okumaması mekruh değildir. Çünkü mahallede okunan ezan kendisi için de kâfi gelir. Cenaze namazı, bayram namazları, güneş tutulması namazı, yağmur namazı, teravih namazı ve farza bağlı sünnet namazlar için ezan okumak sünnet değildir. Vitre gelince bu, vâcib bir namaz olmasına rağmen, sahîh görüşe göre yatsı ezanı ile yetinildiğinden bunun için de ezan okumak sünnet değildir. Malikiler dediler ki: Âdet icâbı insanların namaz için toplandıkları yerde başkalarının kendileriyle birlikte namaz kılmasını bekleyen bir cemaat için ezan okumak sünnet-i kifâyedir. Ayrıca birbirlerine bitişik olsalar veya birbirinin üzerine bina edilmiş olsalar da her mescid için ezan okumak sünnettir. İhtiyârî vakit içinde her farz-ı ayn için ezan okumak; cem-i takdim veya cem-i te'hîr hâlinde kılınan namazlar da hükmen ihtiyârî vakit içinde kılındıklarından ötürü, bunlar için de ezan okumak sünnettir. Nafîle namazlar, kazaya kalmış namazlar, cenaze namazları gibi farz-ı kifâye namazlar için ve de zaruri olan vakitte ezan okumak gerekli olmadığı gibi, mekruhtur. Başkasının kendileriyle birlikte namaz kılmasını beklemeyen bir cemaat için de ezan okumak mekruhtur. Ancak böyle bir cemaat veya tek başına namaz kılan bir kişi, çölde bulunurlarsa ezan okumaları mendub olur. şehirde ezan okumak, kifâye olarak vâcibtir. şehir, içinde Cuma namazı kılman yerleşim mıntıkasına yerilen isimdir. Bir şehir halkı ezan okumayı terkederse bunun için kendileriyle savaşılır.

Hanbeliler dediler ki: Köylerde ve şehirlerde hür erkekler için sefer hâlinde değil de hazar hâlinde beş vakit farz namaz için ezâa okumak farz-ı kifâyedir. Cenaze namazı, bayram namazları, nafîle ve adak namazları için ezan okunmaz. Mukim olsun, misafir olsun, üzerinde kazaya "kalan namazları kılmak isteyen kişi, tek başınaysa, ezan okuması sünnettir. Bu durumdaki bir misafir, cemaatle de olsa, kazalarını kılariken ezan okumalıdır. 299 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 420-421.

Ezân'ın Şartları

Ezanla ilgili şartları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Niyet etmek: Mâlikî ve Hanbelîlere göre önceki sayfalarda geçen ezan lâfızlarını niyetsiz ve kasıtsız olarak okumak hâlinde ezan sahîh olmaz. Şâfi ve Hanefilerse, niyeti ezan için şart olarak ileri

sürmediklerinden, bu şekilde okunan bir ezan onlara göre sahîh olur.

2. Ezanın kelimeleri peşpeşe okunmalıdır: Yani ezanın kelimeleri arasına uzun bir sessizlik ve fazla miktardaki başka konuşmalarla fasıla konmamalıdır. Az miktardaki başka konuşmalarla fasıla konulması hâlinde, bu konuşma ister haram içerikli olsun, ister caiz içerikli olsun,, yine ezanı bâtıldılar. Bu hususta mezheb İmamları arasında görüş birliği mevcûddur. Yalnız Hanbelîler buna muhalefet ederek derler ki; ezanın lâfızları arasına bir tek kelimeyle de olsa, haram içerikli konuşmaların sokulması ezanı bâtlı kılar. Meselâ müezzin, ezan lâfızları arasında birisine bir tek kelimeyle de söverse, Hanbelîlere göre ezanı bâtlı olur.

3. Ezan arapça okunmalıdır: Yalnız, müezzin arap değilse gerek kendi nefsi için, gerek kendisi gibi arap olmayan bir cemaat için ezan okurken, arapçadan başka bir dille ezan okuyabilir. Kendisi arap olmamakla birlikte, dilini anlamayan bir cemaat için ezan okuyorsa, bu durumda kendi diliyle ezan okuması sahîh olmaz. Zîrâ cemaat, kendisinin ne dediğini anlayamaz. Hanbelîler dışındaki diğer mezhebler bu hükümde ittifak etmişlerdir. Hanbelîler derler ki: Her halükârda Arapçadan başka dille ezan okumak sahîh değildir.

4. Ezanın tümünün, namaz vaktinin girmesinden sonra okunması gerekir: Eğer öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarının vakti girmeden önce ezan okunursa bu ezan, mezheblerin ittifakıyla sahîh olmaz. Ama sabah ezanı, vaktin girmesinden önce okunursa bu ezan, Hanefiler dışındaki üç mezhebin ileri sürmüş oldukları bazı özel şartların tahakkuk etmesi durumunda sahîh olur. Hanefiler buna muhalefet ederek aykırı görüş beyânında bulunmuşlardır.

Hanefiler dediler ki: Sabah namazının vakti girmeden okunan ezan da diğerleri gibi sahîh olmaz. Doğru olan görüşe göre bu, tahrîmen mekruhtur. Sabah namazının vakti girmeden önce ezan okunabilmesine ilişkin rivayetler, uyuyanları uyandırmak için bir nevi tesbîh mâhiyetinde yorumlanmalıdır.

Hanbelîler dediler ki: Gece yarısında sabah için ezan okunması mübahtih Zîrâ yatsı namazının muhtar vaktî, gecenin ikinci yansının başlaması anında sona erer. Sabah namazı için ezan okuyan kişinin, namaz vaktinin girmesinden çok önce ezan okuması müstehab değildir. Bu ezan her gece aynı vakitte okumak müstehaptır. Vaktinden önce okunan bu ezanla yetinilebilir. Ancak Ramazanda bu ezanla yetinmeyip yeniden okunması gerekir. Ramazan ayında fecirden önce okunan ezanla yetinmek mekruhtur. Şafililer dediler ki: Vakit girmeden önce ezan okumak sahîh değildir. Vaktinden önce okunan ezanla ibâdet maksadı güdülür veya bu nedenle insanlar programlarını karıştırırlarsa bu haram olur. Yalnız, sabah ezanı için bu söz konusu değildir. Sabah ezanını gece yarısında okumak sahîh olur. Zîra sabah için iki ezan okumak sünnettir. Bunların ilki gece yansında, ikincisi de fecrin doğmasından sonra okunur.

Malikiler dediler ki: Vaktin girmesinden önce ezan okumak sahîh değildir. İnsanlar, bu durumda programlanm kanştırılacaklarından bunu yapmak haramdır. Yalnız sabah ezanı bundan müstesnadır. Uyuyanları uyandırmak için gecenin altı diliminin sonuncusunda ezan okumak mendubtur. Sabah namazı vaktinin girmesinden sonra bu ezanı iade etmek sünnettir.

5. Tertib: Ezan lâfızları sırasıyla okunmalıdır. Bu lâfızlar arasındaki sıraya uyulmaz da, meselâ önce "hayye ale'l-felâh", sonra "hay-ye ale's-salâh" denilirse, sırasına uyulmayan kelimeleri iade etmek gerekir. Yani yeniden "hayye ale's-salâh" deyip ondan sonra "hayye ale'l-felâh" demek îcâb eder. Eğer bu sırayı yerine getirmek için, sırasından önce okunan kelimeler iade edilmezse ezan bâtlı olur. Hanefiler

dışındaki üç mezheb İmamı bu hükümde ittifak etmişlerdir. Hanefiler buna muhalefet ederek aykırı görüş beyânında bulunmuşlardır.

Hanefiler dediler ki: Tertibsiz olarak okunan ezan, kerahetle birlikte sahîh olur. Müezzinin tertibe riâyet etmediği cümleleri iade etmesi gerekir.

6. Ezanı bir kişi okumalıdır: Ezanla ilgili şartların sonuncusu da, ezanı bir tek kişinin okumasıdır. Meselâ müezzinin biri ezanın bir kısmını okur, ondan sonra gelen müezzin geri kalan kısmını tamamlarsa, bu ezan sahîh olmaz. Aynı şekilde iki veya daha fazla sayıda kişi, münavebeli olarak ezan okurlarsa; meselâ bir müezzin bir cümleyi okur, sonra diğeri başka bir cümleyi okursa ezan sahîh olmaz. Buna koro hâlinde okunan ezan veya “ezân-ı sultanî” derler ki, bu cehaletten başka birşey değildir. Böyleleri, ezanın sünnetliğini ibtâl ederler. Ama bunun yanında iki veya daha fazla kişinin bir araya gelerek bunlardan her biri diğerrinin okuduğu cümleyi tahrif etmeksizin aynıyla iade ederse, bu durumda her biri tam bir ezan okumuş olur. Ki bu durumda ezanın sünnetliği de yerini bulur. Bu durumda sadece bir makama bağlı kalınırsa caiz olmayabilir. Sünnette buna engel bir hüküm bulunmadığından, caiz olması da muhtemeldir. Genel kurallar, böyle bir ezan okumanın yasak olduğunu belirtmemektedirler. Çünkü iki veya daha fazla kişinin aynı yerde ezan okumaları, ayrı ayrı yerlerde ezan okumaları gibidir. Şunu unutmamak gerekir ki; İslâm hukukunun genel esprisî, dinin ibâdetler için çizmiş olduğu sınırdan durulmasını ve bu sınırın aşılmasını öngörmektedir. İslâm'da özellikle bu şekilde ezan okumayı önleyen bir hüküm bulunmadığından, ihtiyat açısından her halükârda bu şekilde ezan okunmamalıdır. 300 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 421-423.

NOT: Değerli okucular; Ben araştırmalarım da, Abdeste başlarken veya Namaza başlarken Niyet, kalple olur. Bu Niyet, Namaz Abdesti, Gûsül Abdesti, Teyemmüm Abdesti, Farz Namaz, Sünnet Namaz veya Nafîle Namazlarda da aynıdır. Ben konu bölünmesin diye olduğu gibi yazdım. En doğru kaynak, hiç şüphesiz Kur'an ve Sünnet'tir. Bunun dışında alimler ve imamlar hata yapabilirler yani nadiren de olsa görüşlerinde yanlış bilgi verebilirler. Birde, bu temizlik ve namaz bölümlerinde yazmış olduğum Dört Mezhep İmamlarının görüşleri, yazmış olduğum tüm konularda tamamı, İmamlarımızın kendi görüşleri değildir bir kısmı yani kendilerinden sonra gelen, onları takip eden (öğrencilerinin) İmamların görüşleridir. Allâh Subhânehu ve Teâlâ onlara Rahmet etsin. Bu notu yazmamdaki amaç, yanlış bilgi verip, gerek değerli imamlarımızı gerekse kendimizi zan altında bırakmamak içindir. Sizlere buradan tavsiyem eğer, tüm bu yazmış olduğum konularla alakalı, yanlış olduğunu düşündüğünüz veya bildiğiniz bir şey varsa, onu Kur'an ve Sünnet'ten araştırmanızdır. Allâh Subhânehu ve Teâlâ bize ve Tüm Müslüman kardeşlerimize dinimiz İslâm'ı doğru öğrenmeyi ve hayatımızın her alanında doğru uygulamayı nasib etsin İnşâAllâh. Allâhümme Amin.

Hâtîme:

Hamd âlemlerin rabbi olan Allâh'a mahsustur. Salât ve selâm yaratılmışların en hayırlısı Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem'in, âlinin ve ashabının üzerine olsun.

Yardım ve başarı, izzet ve şeref Allâh'tandır.

O, her şeyin en iyisini bilendir.

Muvahhid Kullara Selâm Olsun.

Polat Akyol

NOT: KONUNUN DEVAMI VAR

KAYNAKLAR:

255 Müslim, Mesâcid, 79; İbn Mâce, Mesâcid, 11

256 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 382-390.

257 Meryem: 19/12.

258 Kehf: 18/62.

259 Bakara: 2/187.

260 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 391-399.

261 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 399-400.

262 Nesâî, Sehv, 20; Ahmed bin Hanbel, Müsned, c. 5, s. 447.

263 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 400. 264 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 401.

265 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 401-402.

266 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 402. 267 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 402-403.

268 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 403-404.

269 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 404.

270 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 405-406.

271 Meryem: 19/12.

272 Hicr: 15/46.

273 Nahl: 16/8.

274 Hicr: 15/46.

- 275 Hicr: 15/46.
- 276 Fatıha: 1/5.
- 277 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 406-409.
- 278 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 409. 279 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 409.
- 280 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 409-410.
- 281 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 410-411.
- 282 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 411-412.
- 283 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 412-413.
- 284 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 413-414.
- 285 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 414-415.
- 286 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 415. 287 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 415. 288 Tevbe: 9/3.
- 289 Hacc: 15/27.
- 290 Cum'a: 62/9.
- 291 Mâide: 5/58.
- 292 Buhârî, Ezan; 17-18, 49; Müslim, Mesâcid, 292-293.
- 293 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 416.
- 294 Buhârî, Ezan, 2; Mevâkit, 21.
- 295 Buhârî, Ezan, 9, 32, 73; şehâdât, 30; Müslim, salat, 129, 131; Tirmizî, Mevâkit, 52; Nesâî, Mevâkit, 22; Ezan, 31.
- 296 Bkz. Müsâfirîn, 81; Ahmed İbn Hanbel, 5/312. Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 417-418.
- 297 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 418.
- 298 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 419. 299 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 420-421.
- 300 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993:

421-423.

ÇEVİREN :

Şaban Kurt